

**Sateenkaarisensitiivisyys varhaiskasvatussuunnitelman
uudistuneiden perusteiden valossa — sateenkaariperheiden
kokemuksia**

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Visamäki, Sosiaalialan koulutus

Kevät 2018

Suvi Hietaniemi

Sosiaalialan koulutus

Visamäen korkeakoulukeskus, Hyvinvointiosaamisen yksikkö

Tekijä	Suvi Hietaniemi	Vuosi 2018
Työn nimi	Sateenkaarisensitiivisyys varhaiskasvatussuunnitelman uudistuneiden perusteiden valossa — sateenkaariperheiden kokemuksia	
Työn ohjaaja	Jana Vyborna-Turunen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sateenkaarisensitiivisyyden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli kartoittaa kuinka yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja sukupuolisensitiivisyys toteutuvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoittamana päiväkodin arjessa. Työn tilaajana toimi Sinuiksi neuvonta- ja tukipalvelu.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena ja kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä kyselyä. Kysely koostui 24 kysymyksestä. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat varhaiskasvatuksen piirissä olevat sateenkaariperheet ympäri Suomea. Kyselyyn saatiin yhteensä 75 vastausta sateenkaariperheiltä. Aineiston analysointiin käytettiin sekä laadullisia että määrällisiä analysointitapoja. Määrällinen aineisto avattiin numeraalisin tavoin ja sitä pyritään havainnollistamaan kuvioiden avulla. Laadullinen aineisto analysoitiin teemoitellen.

Tuloksien mukaan perheiden kohtaaminen on pääasiassa hyväntahtoista ja kunnioittavaa. Yhdenvertaisuus ei kuitenkaan ulotu kaikkialle päiväkodin toiminnassa. Perinteiset sukupuoliroolit ja sukupuolittuneet käyttäytymismallit ovat osa arkea. Kasvattajien omien arvojen ja näkemysten koetaan vaikuttavan sateenkaarisensitiivisyyden toteutumiseen. Edelleen osa perheistä kokee ulkopuolelta tulevaa oudoksuntaa ja negatiivisuutta omaa perhemuotoaan kohtaan. Voidaan todeta, että varhaiskasvatuksessa on edelleen vähäisesti tietoa yhdenvertaisuudesta ja vallassa olevia vanhoja kasvatuskäsitteitä.

Avainsanat varhaiskasvatus, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, sateenkaariperheet, yhdenvertaisuus

Sivut 50 sivua, joista liitteitä 11 sivua

Degree Programme in Social Services
Visamäki University Center, School of Wellbeing

Author	Suvi Hietaniemi	Year 2018
Subject	Sensitivity aspect of the new National Core Curriculum in Early Education and Care — experiences of the rainbow families	
Supervisors	Jana Vyborna-Turunen	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to research how LGBT sensitivity is considered in early childhood education. The aim of the thesis was to study how equality and gender sensitivity, which are the core values of the National Core Curriculum for ECEC, are carried out in early childhood education and care. The thesis was commissioned by Sinuiksi Helpline, which is a service that offers support in matters related to sexual orientation, gender identity or gender expression.

The thesis was executed as both a qualitative and a quantitative study. The data were collected by a digital survey which included 24 questions. The target group of the survey were rainbow families who have a child in day-care in Finland. 75 responses were received. The data were analysed with two methods: quantitative methods with illustrative figures and qualitative methods where the responses were categorized by dividing the received material into themes.

According to the results of the survey, parents of rainbow families felt that for the most part, early educators encounter them with respect and kindness. Traditional gender roles and gendered behaviors are still part of everyday life. The respondents found that the educators' personal values and views have an effect on how LGBT sensitive they are likely to be in their work. The results indicate that in early childhood education there is still scarce information about equality, and some old pedagogical methods still prevail.

Keywords early childhood education and care, national core curriculum for early childhood education and care, rainbow families, equality

Pages 50 pages including appendices 11 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN JA SUKUPUOLEN MONINAISUUS.....	4
	2.1 Seksuaalinen suuntautuminen sekä romanttinen ja emotionaalinen suuntautuminen	4
	2.2 Sukupuolen moninaisuus	5
3	SUKUPUOLISENSITIIVISYYS JA SATEENKAARISENSITIIVISYYS	6
4	SATEENKAARIPERHEET SUOMESSA.....	7
	4.1 Sateenkaariperheet tilastoissa	7
	4.2 Perhemuodot ja vanhemmuus.....	8
	4.3 Sateenkaariperheet ry.....	9
5	YHDENVERTAINEN VARHAISKASVATUS	9
	5.1 Varhaiskasvatuksen määritelmä	10
	5.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistukset	10
	5.3 Sateenkaariperheet varhaiskasvatuksessa	11
	5.3.1 Kasvatuskumppanuus ja perheidentiteetin tukeminen	12
	5.3.2 Sukupuolisensitiivinen kasvatus	13
	5.3.3 Kasvattajan rooli moninaisuutta arvostavan ilmapiirin luojana.....	14
6	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA AIHEESTA	15
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
	7.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	18
	7.2 Tutkimusmenetelmä	18
	7.3 Kyselytutkimus aineistonkeruumenetelmänä	19
	7.4 Aineiston analyysi.....	19
	7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisiä kysymyksiä.....	20
8	TUTKIMUSTULOKSET	20
	8.1 Vastaajien esitietoja	20
	8.2 Perheen ja vanhemmuuden määritelmät	23
	8.3 Monimuotoisten perheiden kohtaaminen	24
	8.4 Moninaisuuden näyttäytyminen päiväkodin arjessa	26
	8.5 Sukupuolisensitiivinen kasvatus.....	27
	8.6 Päiväkodin ilmapiiri	28
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
	9.1 Moninaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen	30
	9.2 Sensitiivinen kasvatus	31

9.3 Yhteenveto	32
10 POHDINTA.....	33
LÄHTEET	35

Liitteet

Liite 1	Kyselyn saatekirje
Liite 2	Kyselylomake

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatus on tällä hetkellä suuren myllerryksen kohteena. Samaan aikaan kun päiväkotien ryhmäkokoja on nostettu, monissa kaupungeissa on pulaa lastentarhanopettajista ja lastenhoitajista. Kasvattajia kuohuttaa pääkaupunkiseudun ”herrasmieksopimus” lastentarhanopettajien palkoista ja uudistuksen kohteena olevan varhaiskasvatustlain myötä sosionomi (amk) lastentarhanopettajan pätevyuden säilyminen huolestuttaa. Kasvattajat ovat tilanteessa missä muutoksista ja työntekijäpulasta huolimatta varhaiskasvatuksen tulisi olla ennen kaikkea laadukasta ja jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet huomioivaa toimintaa. (Eskonen 2018ab.)

Vaikka tasa-arvoisemman yhteiskunnan eteen on etenkin viime vuosina tehty paljon töitä, on vähemmistöjen tilanne ja oikeudet asioita, jotka nousevat tasaisin väliajoin pinnalle. Yleinen ilmapiiri on kaiken aikaa muuttunut suvaitsevaisemmaksi, mutta samaan aikaan ennakkoluulot ja stereotyyppiset ajattelutavat ovat monelle arkipäivää. Väestöliiton ja Sateenkaariperheet ry:n tuoreessa tutkimuksessa tuodaan ilmi, kuinka sateenkaariperheet voivat keskimäärin yhtä hyvin kuin muutkin perheet. Suurin rasite perheiden hyvinvoinnille on kuitenkin ympäristön negatiiviset asenteet. Peräti neljä viidesosaa kouluikäisten sateenkaariperheiden vanhemmista on pelännyt lapsensa tulevan kiusaamisen kohteeksi. (Vihavainen 2018). Varhaiskasvatuksen tulisi olla paikka, missä jokainen lapsi voi tulla kohdaksi omana itsenään, ja missä hänen perheidentiteettiään kunnioitetaan.

Opetushallituksen uusima varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat kaikkia varhaiskasvatuksen järjestäjiä. Perusteiden mukaan kasvattajia ohjaa kaikessa toiminnassa osallisuuteen tukeminen, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Perusteiden myötä varhaiskasvatuksessa tulee ottaa huomioon moninaiset perheet, lapset ja vanhemmat. Kasvatuksen tulee olla sukupuolisensitiivistä, niin että lapsen valintoja eivät ohjaa hänen sukupuolensa ja sukupuoleen liitettävät ennako-odotukset ja stereotyyppiat.

Tämän tutkimuksen kohteena on nimenomaan sateenkaariperheiden kokemukset uusien yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon ja sukupuolisensitiivisyyteen velvoittavien perusteiden toteutumisesta päiväkodin arjessa. Tutkimus on ajankohtainen, sillä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on uusittu vuonna 2016. Perusteet on tullut ottaa käyttöön 1.8.2017 alkaen. Kiinnostavan tutkimuksesta tekee se, että perusteet ovat velvoitteita, joita jokaisessa päiväkodissa tulisi noudattaa, jolloin tämän tulisi myös näkyä kasvattajien toiminnassa.

Olen opintojeni aikana ollut useammassa päiväkodissa ja työskennellyt varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Omien havaintojeni ja kokemuksieni myötä moninaisuutta arvostava ilmapiiri ja sukupuolisensitiivinen

kasvatus, eivät ole päiväkodin arjessa kovinkaan näkyvässä roolissa. Moninaiset perheet aiheuttavat edelleen kummastelua sekä ihmetystä ja asioista on edelleen vaikea puhua. Lapsia ohjataan ja jaotellaan pitkälti perinteisten käsitysten mukaan tyttö- ja poikalapsista ja heidän stereotyyppisistä kiinnostuksen kohdista. Moninaisuudesta puhuminen rajautuu monikulttuurisuudesta puhumiseen. Ilmapiiri on pitkälti työyhteisön jäsenien omista henkilökohtaisista asenteista ja katsomuksista kiinni.

Työn tilaajana toimi Sinuiksi tuki- ja neuvontapalvelu. Palvelun tarjoaa Pirkanmaan Seta ja sitä tuottavat ammattilaiset sekä vertaishenkilöt. Maksuton valtakunnallinen puhelin- ja verkkoneuvonta on avoin kenelle tahansa, jota mietityttää oma tai läheisensä seksuaalinen suuntautuminen, sukupuolen moninaisuus tai sukupuolen ilmaisu, ja niihin liittyvät kysymykset. Vuosittaisia yhteydenottoja on noin 1300. Palvelu tarjoaa myös aiheeseen liittyen alustuksia ammattilaisille ja suurelle yleisölle. (Pirkanmaan Setan toimintasuunnitelma 2018.)

Tilaajaa ja minua yhdistää halu tehdä työtä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien toteutumisen puolesta. Näin ollen yhteistyömme oli luontevaa aloittaa. Lopullinen tutkimuksen kohde syntyi useiden kuukausien pohdinnan jälkeen. Päädyimme aiheeseen, jonka ajateltiin olevan tutkimuksen näkökulmasta merkittävä, sillä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumisesta valitsemastamme näkökulmasta ei ole aikaisemmin tutkittu. Tutkimuksen taustalla oli molemminpuolinen kiinnostus tietää kuinka yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja sukupuolisensitiivisyys toteutuvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoittamana päiväkodin arjessa, vai toteutuvatko ne vain paperilla.

Oma kiinnostukseni aiheeseen on jatkumoa aikaisemmille kiinnostuksen kohteilleni ja opintovalinnoilleni. Opiskeluaikana olen kerännyt tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamisesta eri sosiaalialan sektoreilla. Opintoissani olen puolestaan valinnut erikoistumiseksi varhaiskasvatuksen ja opiskellut erityisesti monikulttuurisuutta varhaiskasvatuksessa. Opintojeni aikana todistin epäkohtaa, jossa moninaisuus ei kuulu osaksi alamme koulutusta eikä siitä ole tarjolla kurseja tai opetusta. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä sekä moninaisista perheistä on ollut opettajien toimesta yksi luento, jossa aihetta on käsitelty hyvin suppeasti. Silti useat opinnäytetyöt tulevat tuloksiin, jossa nimenomaan peräänkuulutetaan koulutuksen ja tiedon lisäämistä jo opiskeluaikana.

Opinnäytetyöni yhtenä tavoitteena on tuoda alaa opiskelevien ja kasvattajien tietoisuuteen nykyiset uudistukset ja niiden veloitteet. Päämääräni on laadukas ja eettisesti tehty tutkimus, jossa uudistusten toteutumista tuodaan esille sateenkaariperheiden näkökulmasta. Toivon tutkimuksen herättävän keskustelua sateenkaariperheiden kohtaamisesta varhaiskasvatuksessa perheiden ja alan ammattilaisten näkökulmasta. Tutkimus koostuu yhteen laadukkaasti teoriaperustan kaikille yhdenvertaisesta varhaiskasvatuksesta kiinnostuneille.

Tutkimuksen perustana toimii Sinuiksi-palvelun *SINUIKSI TULEMINEN: TURVALLINEN ULOSTULO* -opas. Tuki- ja neuvontapalvelun keskeisimmät kysymykset yhteydenotoissa koskettavat nimenomaan itsemäärittelyä, ulostuloprosessia, läheisten suhtautumista sekä julkisissa palveluissa tapahtuvaa syrjintää. Vuonna 2015 voimaan tulleet yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolait ovat keskeisiä, kaikkia yhteiskunnan palveluntarjoajia velvoittamia lakeja. Lakien mukaan palvelun tarjoajien tulee tehokkaasti ennaltaehkäistä ennakkoluuloja ja oletuksia sekä tehdä näkyväksi, että heidän palvelunsa on sensitiivinen kaikille asiakkaille mistään tekijästä riippumatta. (Väisänen 2018.)

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat jäävät herkästi näkymättömiksi elämän eri alueilla kuten perheessä, päiväkodeissa, koulussa, töissä, terveyden- ja sosiaalihuollossa tai virastoissa. Seksuaalinen suuntautuminen ja/tai sukupuoli-identiteetti ilmenevät vasta, kun henkilö määrittelee itsensä kertomalla suuntautumisestaan tai identiteetistään – seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille tämä tarkoittaa kaapista ulostuloa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen arkitodellisuuden ymmärtämiseksi tulee tietää kaapin mekanismi. Kaapista ulostulo ei yleensä jää yksittäiseen kertaan, vaan ulostuloja tehdään oman harkinnan mukaan pitkin elämää. Monet ovat oikeutetusti tarkkoja yksityisyydestään, osalle taas avoimuus on osa identiteettiä. Kertominen on usein ainoa keino tulla nähdyksi omana itsenä omassa lähipiirissä ja mahdollisesti laajemmin, sillä seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti eivät näy päällepäin, vaikka näin usein luullaankin. Koska elämme eri olosuhteissa, kukin raottaa kaapin ovea omalla tyylillään. Kaappejakin on monenlaisia. On hyvä muistaa, että jokaisella on myös oikeus suojata omaa yksityisyyttään. Kaapille ei ehkä ole tarvetta, jos kasvuympäristö ja yhteiskunta yleensä on mahdollistanut itsensä tutkimisen ja ilmaisemisen turvallisesti ja avoimesti ilman ennakkoluuloja, suuntautumis- tai sukupuoli oletuksia. Sateenkaariperheen tietäessä, että heidän perhettään kunnioitetaan päiväkodissa juuri sellaisena kuin se on, voidaan luoda luottamuksellinen ja turvallinen ilma- piiri kokonaisvaltaiselle varhaiskasvatukselle. (Nissinen ym. 2016, 5–8; Väisänen 2018.)

Kaapittamisesta puhutaan, kun henkilölle itselleen ei anneta tilaa itsemäärittämiselle, vaan hänen oletetaan olevan hetero, mies tai nainen. Yhdenvertaisessa kohtaamisessa ja huomioimisessa sekä seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöön kuuluvat että enemmistö tulevat huomioiduksi. Ulostulon ei kuulu olla yksilön vastuulla vaan moninaisuuden ajattelun tulee palvelujen ja kohtaamisen lähtökohtana, jolloin jokaiselle jää tilaa määrittellä itsensä ja tilanteensa. Nähtäessä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt luonnollisena osa yhteisöä ja yhteiskuntaa, vaikuttaa se myönteisesti vähemmistöjen hyvinvointiin. (Nissinen ym. 2016; 5–8, 27; Väisänen 2018.)

”Yhdenvertaisuus luo kaikille hyvää ja turvallista arkea sekä vaikuttaa positiivisesti yhteiskunnan asenteisiin ja palveluiden käytäntöihin.” (Nissinen ym. 2016, 27)

2 SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN JA SUKUPUOLEN MONINAISUUS

Kaikilla meillä on käsityksemme omasta seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuoli-identiteetistä. Tässä luvussa käydään läpi, mitä tarkoittaa seksuaalinen suuntautuminen sekä romanttinen ja emotionaalinen suuntautuminen ja sukupuolen moninaisuus. Lisäksi avataan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen haavoittuvaista asemaa yhteiskunnassa.

2.1 Seksuaalinen suuntautuminen sekä romanttinen ja emotionaalinen suuntautuminen

Seksuaalinen suuntautuminen määrittää keneen henkilö kokee seksuaalista vetovoimaa. Seksuaalinen suuntautuminen voi myös kertoa kehen ei koe seksuaalista vetovoimaa. Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyy erilaisia identiteettejä. Kahdella henkilöllä voi olla samanlainen suuntautuminen tai seksuaalinen käytös, mutta heidän identiteettinsä eroavat toisistaan. Toisaalta saman identiteetin omaavat voivat suuntautua ja käyttäytyä eri tavoin. Seksuaalinen, romanttinen ja emotionaalinen suuntautuminen voivat kohdistua samansuuntaisesti tai toisistaan riippumattomia. Emotionaalinen suuntautuminen voi olla sidoksissa seksuaaliseen ja romanttiseen suuntautumiseen tai vain toiseen niistä. Seksuaalinen suuntautuminen ei ole henkilön itse päätettävissä. Suuntautuminen voi olla pysyvä tila, mutta osalla seksuaalinen suuntautuminen muuttuu tai tulee joustavammaksi eri elämän vaiheissa. Useilla seksuaalinen kiinnostus saattaa kohdistua eri tavoin kuin seksuaalinen suuntautuminen, mutta silti suuntautuminen pysyy ennallaan. (Nissinen, Pesonen ja Väisänen 2016, 15–16) Seksuaalinen suuntautuminen voi olla myös vahvasti sosiaalinen identiteetti. (Seta 2016.) Tällöin henkilö kokee samaistumista tiettyihin sosiaalisiin yhteisöihin ja ryhmiin (Yleinen suomalainen asiasanasto 2016). Suuntautumista ei voi muuttaa ulkoapäin, ja kaikenlainen manipulointiin viittaava toiminta on tuomittavaa. Oman suuntautumisen mietittyessä, voi tukeutua luotettaviin ammattilaisiin. Seksuaalista suuntautumista kuvaavat monet eri sanat, jotka lisääntyvät jatkuvasti. Kuvaavia sanoja on muun muassa homo, hetero, biseksuaali, lesbo ja uusimmat panseksuaali, asek-suaali ja demiseksuaali. (Nissinen ym. 2016, 15–16.)

Samaa sukupuolta olevien suhteet eroavat eri sukupuolta olevien suhteista tavalla, jolla yhteiskunta suhtautuu niihin. Yhteiskunnassamme vallitsee heteronormatiivinen ajattelutapa. Oletuksena on, että kaikki ihmiset ovat heteroja, ellei toisin ilmene. Ajattelutavan mukaan heterous on luonnollisempi ja toivotumpi vaihtoehto kuin seksuaalivähemmistöön kuuluminen. Tällaiset normit rajoittavat tiettyjen ihmisten elämää. Kuitenkin tiedostamalla yleiset normit, niitä voidaan lähteä purkamaan. (Seta 2016.)

2.2 Sukupuolen moninaisuus

Ihmisen oma käsitys ja kokemus, siitä mitä sukupuolta hän edustaa tarkoittaa sukupuoli-identiteettiä (Nissinen ym. 2016, 20). Sukupuoli-identiteetin määritelmä on usein valitettavan kapea. Sukupuoli nähdäänkin perinteisesti vain biologisen tai fyysisen ominaisuuden pohjalta. Tosiasiassa sukupuoli ei ole vain näiden ominaisuuksien pohjalta määriteltävissä eivätkä kaikki koe tarvetta määritellä sukupuoltaan. (Mielenterveysseura n.d.) Tapa miten tuomme sukupuoltamme esille esimerkiksi pukeutumalla tai käyttäytymällä tietyllä tapaa, on sukupuolen ilmaisua (Nissinen ym. 2016, 20).

Tyypillisiä nais- ja miesrooleja ohjaa tietynlaiset stereotyyppiset oletukset, ja kahtiajako nais- ja miessukupuoleen koetaan rajoittavana. Stereotyyppiset oletukset aiheuttavatkin haasteita monille lapsille ja perheille. (Nissinen ym. 2016, 20.) Liian rajaavat normit aiheuttavat haasteita oman identiteetin kehittymiselle, mikäli oma identiteetti ei asetu tiettyyn lokeroon (Mielenterveysseura n.d.). Tapa miten lapsi käyttäytyy ei aina ole yhtä sen oletuksen mukaan, kun hänen arvioidaan käyttäytyvän. Syntyessä sukupuoli onkin vain oletamus tulevasta sukupuolesta. Tärkeintä on antaa lapsen ilmentää omaa sukupuoltaan juuri hänelle ominaisella tavalla. Ei ole yksiselitteistä missä vaiheessa oma sukupuoli-identiteetti alkaa hahmottua, vaan se voi tulla pohdinnan alle missä tahansa elämän eri vaiheessa. (Nissinen ym. 2016, 20.)

Muita kuin nais- ja miesidentiteettejä ovat muun muassa inter-, trans- ja muunsukupuolinen, transvestiitti, transgender, sukupuoleton ja queer. Intersukupuolisuus tarkoittaa tilaa jossa lapsella ei ole syntymähetkellä selkeästi fyysisiä tyttö- tai poikapiirteitä. Transsukupuolisen henkilön syntymäsukupuoli ei vastaa hänen kokemaansa sukupuolta. Hän saattaa identifioida itsensä naiseksi, mieheksi tai jotenkin muuten. Sukupuolenkorjausleikkauksella transsukupuolinen voi korjauttaa kehonsa vastaamaan koetua sukupuolta. Hoidot voivat olla niin hormonaalisia kuin kirurgisiakin. Sukupuoleton henkilö ei samaistu mihinkään sukupuoleen. Transvestiitti on mies tai nainen, joka voi eläytyä molempiin sukupuoliin ja tuo miehisiä/naisellisia piirteitä ilmi esimerkiksi pukeutumisen, äänen muuttamisen tai harrastusten kautta. Queer on henkilö, joka ei halua määrittää seksuaalista suuntautumista tai sukupuolta mihinkään tiettyyn lokeroon. Se on myös ajattelumalli, jolla pyritään ravistelemaan tiettyjä rooleja ja malleja. (Nissinen ym. 2016, 20.)

Myös pienet lapset pohtivat omaa sukupuoli-identiteettiään. Lapsi ei välttämättä samaistu hänen syntymässään määriteltyyn sukupuoleensa. Lapsella voi olla ohimenevä tyttö- tai poikakausi tai vaihtoehtoisesti ristiriita oman sukupuolensa ja sukupuoleen liittyvien sosiaalisten odotusten suhteen. Jo 2-6 – vuotiaat voivat kokea syntymäsukupuolensa ristiriitaiseksi. Sukupuolen ilmaisuun liittyvä transvestisuus tuodaan ilmi useimmiten jo 3–13 vuotiaana. (Transtukipiste n.d.)

Lapsen sukupuolikokemuksen kieltäminen saattaa vahingoittaa lasta. Osittainen tai täysi toiseen sukupuoleen samaistuminen voi olla lapselle hyvin stressaavaa. Ympärillä oleva yhteiskunta saattaa aiheuttaa lapselle häpäiseviä kokemuksia, jonka seurauksena voi olla psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia. Ilman aikuisten tukea lapsi joutuu yksin käsittelemään raskaita asioita, ja tuntee itsensä erilaiseksi ja oudoksi. (Transtukipiste n.d.)

Lasta voi tukea usealla eri tavalla. Positiivinen palaute lapsen ominaisuuksista, tekemisistä ja taidoista; vapaus ilmaista itseään muun muassa vaatteilla ja leikeillä ja sukupuolineutraali nimi lapsen toivoessa, ovat kaikki lasta helpottavia toimintatapoja. Tärkeätä on varmistaa, että lapsella on turvallinen paikka, jossa hän tulee hyväksytyksi omana itsenään. (Transtukipiste n.d.)

3 SUKUPUOLISENSITIIVISYYS JA SATEENKAARISENSITIIVISYYS

Tutkimuksessa käytetään termejä sensitiivisyys, sukupuolisensitiivisyys ja sateenkaarisensitiivisyys. Sana sensitiivinen tulee englannin kielestä ja tarkoittaa herkkyyttä. Sukupuolisensitiivisyys ja sateenkaarisensitiivisyys tarkoittavat kahta eri asiaa, eikä niitä tule sekoittaa keskenään. Tässä luvussa avataan käsitteiden merkitystä.

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa henkilön kohtaamista omana itsenään, ilman sukupuoleen liittyviä ennako-oletuksia. Sukupuolisensitiivisyys on herkkyyttä tunnistaa erilaisia sukupuolia ja niiden ilmenemismuotoja. Sukupuolisensitiivinen ajatusmalli pyrkii rikkomaan perinteisiä sukupuoleen liitettäviä odotuksia, rajoituksia ja ennakkoluuloja ja vastaavasti laajentamaan perinteisiä sukupuolirooleja. Sukupuolisensitiivisyys sekoitetaan sukupuolineutraaliuteen, joka on kuitenkin eri asia. Sukupuolisensitiivisyys pyrkii tarkastelemaan sukupuolia ja siihen liittyviä käsityksiä eri näkökulmista, kun sukupuolineutraalius tarkoittaa sukupuolen häivyttämistä. (Setlementtiliitto n.d.)

Tiettyyn sukupuoleen samaistutaan jo lapsesta saakka. Sukupuoleen liittyvät ennako-odotukset, käyttäytymismallit ja rakenteet vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen. Sukupuoleen liitetään paljon normeja ja tapoja olla ”tietynlainen” edustaessa nais- tai miessukupuolta. Sukupuolisensitiivinen toiminta pyrkii eroon näistä normeista. Se pyrkii laajentamaan kaapeita sukupuolirooleja, ja kannustaa jokaista löytämään oman tapansa toteuttaa itseään. (Setlementtiliitto n.d.)

Tässä tutkimuksessa käytetään sukupuolisensitiivisyys ja sensitiivisyys sanojen rinnalla sateenkaarisensitiivisyys- termiä. Sateenkaarisensitiivisyydellä tässä yhteydessä tarkoitetaan varhaiskasvattajan kykyä kohdata luontevasti ja arvostavasti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat

henkilöt. Kasvattaja on sisäistänyt yhdenvertaisuus ja tasa-arvolakien sanoman, eikä näin olleen tee oletuksia toisen henkilön suuntautumisesta tai sukupuolesta. Kasvattaja ymmärtää, että jokainen määrittelee itse oman seksuaalisuutensa ja sukupuoli-identiteettinsä.

Sateenkaarisensitiivisyyden kautta voidaan tarkastella varhaiskasvatusta yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Sateenkaarisensitiivinen varhaiskasvatus tarkastelee yhdenvertaista varhaiskasvatusta nimenomaan sateenkaariperheiden ja yleisesti ottaen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta.

4 SATEENKAARIPERHEET SUOMESSA

Tässä luvussa keskitytään sateenkaariperheisiin. Luku avaa sateenkaariperheiden määritelmän, tilastotietoa, erilaisia perhemuotoja, vanhemmuuden määritelmiä ja sateenkaariperheiden yhteiskunnallista asemaa ennen ja nyt.

4.1 Sateenkaariperheet tilastoissa

Suomessa arvioidaan olevan tuhansia perheitä, jotka määrittelevät itsensä sateenkaariperheeksi (Jämsä 2008, 43). Sateenkaariperhe viittaa perheeseen, jossa vähintään yksi vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Perheiden kirjo on kuitenkin monenlainen, ja termillä pyritäänkin huomioimaan kaikenlaiset sateenkaariperheet. On myös niitä perheitä, jotka eivät määritelmästä huolimatta koe itseään sateenkaariperheeksi tai halua käyttää perheestään sitä nimitystä. (Jämsä 2008, 26.)

Vuonna 2006 tehdyn kyselytutkimuksen perusteella on arvioitu, että kymmenen vuoden päästä vuonna 2016, sateenkaariperheissä olevien lasten määrä olisi kovassa kasvussa, ja ammattilaiset kohtaisivat yhä enemmän sateenkaariperheissä eläviä lapsia (Jämsä 2008, 27). Tätä arviota vahvistaa myös Tilastokeskuksen vuonna 2013 julkaisema tilasto, jonka mukaan yli 4500 henkilöä eli rekisteröidyssä parisuhteessa vuonna 2012, ja joka viidennes heistä oli lapsiperheitä. (Tilastokeskus 2013.) Tilastokeskuksen selvityksen mukaan vuonna 2015 rekisteröityjen pariskuntien lapsiperheiden määrä oli 626 (Valtion nuorisoneuvosto n.d.). Tilastoista ei kuitenkaan selviä niitä lapsiperheitä, joissa vanhemmat eivät ole rekisteröineet parisuhdetta (Tilastokeskus 2013). Sateenkaariperheiden määrän arvellaan kuitenkin olevan yleistymässä yleisen asenneilmapiirin ja lainsäädännön parantuuksessa. Parisuhdelaki, joka mahdollisti samaa sukupuolta olevia rekisteröimään parisuhteet, astui voimaan 2002 ja hedelmöityslaki 2007. (Sateenkaariperheet n.d.) Tämän jälkeen vielä vuonna 2009 laissa on säädetty parisuhteensa rekisteröityneiden oikeus hakea perheen sisäistä adoptiota (Seta n.d.).

Paljon mediahuomiota saanut Tahdon 2013 -kampanja lähti käyntiin maaliskuussa 2013, keräten kansalaisaloitteeseen yli 50 000 allekirjoitusta, sukupuoli neutraalin avioliittolain puolesta. (Seta n.d.) Laki astui viimein voimaan 1.3.2017, ja näin ollen nimike ”rekisteröity parisuhde” poistui käytöstä. Samaa sukupuolta olevien pariskuntien lasta ei kuitenkaan tunnusteta toisen äidin lapseksi ilman perheen sisäistä adoptiota. (Seta 2017.) Äitiyslaki, joka mahdollistaisi ei-biologiselle vanhemmalle lapsen tunnustamisen neuvolassa, on hyväksytty eduskunnassa, ja laki astuu voimaan vuonna 2019 (Äitiyslaki n.d.).

Tarkkaa arviota sateenkaariperheiden nykyisestä lukumäärästä on mahdotonta sanoa, sillä eri tilastot ovat useampien vuosien takaa. Tilastot eivät myöskään tunnista useampia sateenkaariperheiden muotoja esimerkiksi sateenkaariuusperheitä, rekisteröimättömien parien perheitä, trans- ja muun sukupuolisten perheitä eikä uuden sukupuoli neutraalin avioliittolain jälkeen solmittua liitoja ja näiden liittojen myötä olemassa olevia perheitä.

4.2 Perhemuodot ja vanhemmuus

Siitä huolimatta, että suurin osa suomalaisista sateenkaariperheistä muodostuu naisparien ydin- ja uusperheistä, todellisuudessa perhemuotoja on paljon enemmän. Naisparien muodostamien perheiden lisäksi yleisimpiä perhemuotoja ovat vuonna 2006 tehdyn tutkimuksen mukaan olleet moniapilaperheet, transvanhempien perheet, itsellisten naisten perheet ja monimuotoiset perheet, jotka määrittelivät perheensä muutoin. Huomattavaan vähemmistöön puolestaan jää miesparien ja itsenäisten miesten perheet. (Kuosmanen & Jämsä 2007, 40.) Kaikista yleisin sateenkaariperheiden muoto, naisparinydinperhe on kahden naisparin jakama perhe, jossa vanhemmat ovat useimmiten myös juridisia vanhempia. Puolestaan miesparinydinperhe on vastaavanlainen perhe, jossa kaksi miestä jakaa vanhemmuuden keskenään. Perhemuoto on harvinainen, sillä miespareilla on usein vaikeuksia hankkia lasta kahdestaan nykyisten adoptio ja sijais-synnytysten mahdottomuuden takia. (Sateenkaariperheet n.d.b.)

Sateenkaariuusperhe on perhe, joka on saanut nykyisen muodon vasta perheen jonkun lapsen syntymän jälkeen. Sateenkaariuusperheet ovat monenkirjavia ja hyvin erilaisia keskenään. Ainakin yksi lasten vanhemmista kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Polyamorinen perhe tarkoittaa perhettä, jossa sen jäsenet elävät polyamorisessa eli monisuhteisessa suhteessa ja jakavat keskenään vanhemmuutta. Polyamorisessa perheessä on yksi perheyksikkö. Trans- tai muunsukupuolisen vanhemman/vanhempien perheestä puhutaan, kun yksi tai useampi perheen vanhemmista kuuluu sukupuolivähemmistöön. Apilaperhe tai kumppanuusperhe kuvastaa useampaan kuin yhteen perheyksikköön syntyneitä lasta/lapsia. Apilaperhe voi olla esimerkiksi itsellisen naisen ja miesparin yhdessä muodostama perhe. Termit kaksiapilaperhe, kolmiapilaperhe ja neliapilaperhe kuvaavat perheen vanhempien lukumäärää. Erityisesti kahden vanhemman apilaperheet käyttävät myös termiä kumppanuusperhe.

Juridisesti apilaperheessä voi olla vain kaksi vanhempaa ja useimmiten muut vanhemmat ovat sosiaalisia vanhempia. Sosiaalinen vanhemmuus tarkoittaa vanhempaa, joka osallistuu lapsen arkeen ja elämään, mutta joka ei ole juridisesti, geneettisesti tai biologiseksi sidoksissa lapseen. (Sateenkaariperheet n.d.b.)

Biologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden lisäksi erilaisia vanhemmuuden määritelmiä on useita. Juridinen vanhempi tarkoittaa vanhemmuutta, joka on lainvoimainen. Tällainen vanhemmuus voi syntyä esimerkiksi synnyttämisen, avioliitossa vahvistetun isyyden kautta, isyyden tai äitiyden tunnustamisen kautta tai adoptioprosessin kautta. Juridinen vanhempi on elatusvelvollinen. Huoltajuus on eri asia kuin juridinen vanhemmuus. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen nimestä, uskonnosta, asuinpaikasta, koulutuksesta ja kasvatuksesta. Huoltaja ei kuitenkaan ole elatusvelvollinen, ja huoltajuus päättyy lapsen täyttäessä 18 vuotta. Lähivanhempi on vanhempi, jonka luona lapsi pääasiassa asuu. Etävanhempi on lähivanhemman vastakohta. (Sateenkaariperheet n.d.b.)

4.3 Sateenkaariperheet ry

Sateenkaariperheet ry on vuonna 1997 perustettu lastensuojelu- ja perhejärjestö, jonka tehtävänä on edistää sateenkaariperheiden asioita yhteiskunnassamme. Järjestön tarkoituksena on toimia tukena, tiedonvälittäjänä sekä -tuojana, puolestapuhujana, edunvalvojana ja palveluiden kehittäjänä sateenkaariperheille ja perhettä suunnitteleville. Tavoitteena Sateenkaariperheet ry:llä on, että tietoisuus sateenkaariperheistä lisääntyy, lainsäädäntö sekä palvelujärjestelmät kehittyvät, ja näin ollen perheiden moninaisuuden huomioiminen edistyy yhteiskunnassa. (Sateenkaariperheet n.d.a.) Sateenkaariperheet ry toimii niin asiantuntevana tahona yhteiskunnallisissa keskusteluissa, kuin vertaistuen antajana. Järjestöllä on monenlaista toimintaa ympäri Suomea. Sateenkaariperheet järjestävät muun muassa perhevalmennusta, perheleirejä ja erilaisia koulutuksia. (Sateenkaariperheet n.d.c.)

5 YHDENVERTAINEN VARHAISKASVATUS

Tämän tutkimuksen keskeinen teoreettinen viitekehys on varhaiskasvatus, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja yhdenvertainen varhaiskasvatus. Tässä luvussa avataan kyseiset määritelmät ja käydään läpi niiden tarkoitusta ja tavoitteita. Lopussa keskitytään yhdenvertaiseen varhaiskasvatukseen sateenkaariperheiden näkökulmasta.

5.1 Varhaiskasvatuksen määritelmä

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan alle kouluikäiselle lapselle suunnattua, suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. (Opetushallitus 2016, 8) Varhaiskasvatusta järjestetään pääsääntöisesti päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, vaihtoehtoisesti erilaiset leikki- ja kerhotoiminnot tarjoavat varhaiskasvatusta. Päätöksen lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen tekevät huoltajat. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2017.) Varhaiskasvatuksen jälkeen lapsi veloitetaan osallistumaan esiopetukseen. Esiopetusta säätelee perusopetuslaki, ja ohjaa Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (Opetushallitus 2016, 8.)

Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on yhdessä huoltajien kanssa tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka peruseriaatteena on ehkäistä syrjäytymistä, ja vastaavasti edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Parhaimmillaan varhaiskasvatuksessa opitut taidot ja lapsen aktiivinen rooli, mahdollistavat myöhemmin aktiivisen osallistumisen yhteiskunnan muilla alueilla. (Opetushallitus 2016, 14.)

Varhaiskasvatusta velvoittaa varhaiskasvatuslaki. Varhaiskasvatuslaki (580/2015 §2) määrittää varhaiskasvatuksen tavoitteita muun muassa seuraavasti: mahdollistaa kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia; huomioiden lapsen sen hetkinen ikä, tukea oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa, turvata lasta kunnioittava ympäristö ja tukea vuorovaikutussuhteita, opastaa toisia kunnioittaviin toimintatapoihin ja yhteiskunnan jäsenyyteen, edistää sukupuolen välistä tasa-arvoa ja luoda moninaisuutta kunnioittava ympäristö, sekä toimia tukena lasten kasvatussyhteistyössä yhdessä huoltajien kanssa.

5.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistukset

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet uusittiin vuonna 2016 ja ne on tullut ottaa käyttöön viimeistään 1.8.2017 lähtien. Tätä aikaisemmat varhaiskasvatussuunnitelmia ohjaavat perusteet ovat vuodelta 2005. (Opetushallitus n.d.) Uudet perusteet nojaavat yhdenvertaisuuslakiin ja tasa-arvolakiin, jotka on uudistettu ja tulleet voimaan vuonna 2015. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolaki velvoittaa kaikkia julkisia toimijoita syrjinnästä vapaaseen toimintaan. (Yhdenvertaisuus n.d.; Sosiaali- ja terveysministeriö 2015). Naisten ja miesten tasa-arvosta koskevan lain (2014/1329 § 1) tarkoitus on edistää naisten ja miesten tasa-arvoa sekä estää sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistukset kohdistuvat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutoksiin.

(Opetushallitus 2016, 8.) Uudistuksen myötä Opetushallituksen tuottama valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat kasvattajia sitoutumaan varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoihin, tavoitteisiin ja toiminnan sisältöön, kun aikaisemmin perusteet ovat olleet ohjaavia suosituksia (Opetushallitus n.d.).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatukseen mukainen valtakunnallinen määräys. Sen mukaan varhaiskasvatus sekä paikalliset että lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat eli ”vasut” tulevat toteuttaa. Samanaikaisesti perusteissa määritellään varhaiskasvatuksen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä – yhteistyöstä varhaiskasvattajien ja lasten huoltajien välillä, monialaisesta yhteistyöstä ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä. Uusituilla perusteilla pyritään mahdollistamaan kaikille laadukas ja yhdenvertainen varhaiskasvatus. (Opetushallitus 2016, 8.) Nykyisen hallituskauden tavoitteeksi on kirjattu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uusiminen ja toteutumisen seuraaminen sekä arviointi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 13).

Näiden perusteiden myötä uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat päiväkodin kasvattajia ottamaan huomioon moninaiset perheet, lapset ja heidän vanhemmat sekä suhtautumaan avoimesti erilaisiin kieliin, kulttuureihin, uskontoihin ja katsomuksiin. Kohtaamisen tulee olla kaikkia osapuolia kunnioittavaa ja ammatillista. Uusittu valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa varhaiskasvattajia luomaan moninaisuutta arvostavan ilmapiirin. Kaikilla lapsilla sukupuolesta, syntyperästä, kulttuurista tai muusta henkilöön liittyvästä syystä huolimatta on oikeus kehittää itseään ja tehdä omannäköisiä valintoja. Lasten suhteita muihin perheenjäseniin tulee tukea, ja jokaisen perheidentiteettiä kohdata arvokkaasti. (Opetushallitus 2016; 19, 30.)

Perusteissa on erikseen määritelty sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta. Varhaiskasvatuksessa lasta ei ohjaa sukupuoleen kohdistetut ennakkoodotukset tai sukupuoleen liittyvät stereotyyppit. Kasvattaja tukee lapsen valintoja ja lapsen identiteetin ja itsetunnon kehitystä. (Opetushallitus 2016; 19, 30.) Vuonna 2015 uusittuun lakiin pohjaten hallituksen tasa-arvo ohjelmassa (2016-2019) on linjattu pitkän aikavälin tavoitteeksi sukupuolten tasa-arvon toteutuminen varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa. Jokaisella sukupuolesta huolimatta kuuluu olla yhtäläiset oikeudet yksilölliseen oppimiseen, kehittymiseen ja kasvuun. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 13.)

5.3 Sateenkaariperheet varhaiskasvatuksessa

Jämsän (2008, 20–23) mukaan sateenkaariperheiden kohtaaminen vaatii samoja taitoja, kykyjä ja valmiuksia kuin moninaisuuden kohtaaminen yleisesti. Kuitenkin tieto perheiden moninaisuudesta, palvelukokemuksista ja toiveista tukevat tätä kohtaamista. Jämsän ja Väisäsen (2008, 20–23;

2018) mukaan vähemmistöjä yhdistää näkymättömyys. Helposti kuvitellaan, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt eivät käytä sosiaalipalveluita. Vähemmistöjä ei tunnisteta, sillä vähemmistöasema harvoin näkyy ulkoisista seikoista kuten vaatetuksesta tai ulkonäöstä. Kyse ei kuitenkaan ole siitä, etteikö seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt käyttäisi palveluita. Usein asiakkaan omasta toiveesta tai työntekijöiden oletuksien ja palveluiden byrokraattisuuden takia vähemmistöasema jää piiloon. Aina asiakkaan seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun tietäminen ei ole oleellista palvelun kannalta. Kuitenkin nämä seikat saattavat olla hyvinkin merkityksellisiä, jos palvelun tarkoitus on palvella asiakkaan kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin toteutumista.

Jämsä (2008, 20–23) painottaa, että toimivamman kohtaamisen edistämiseksi auttaa ajattelu moninaisuuden olettamisesta, sen sijaan, että oletettaisiin asiakkaan olevan meille tyypilliseen normiin kuuluva esimerkiksi parisuhteessa oleva hetero. Niin arkipäiväisessä kohtaamisessa kuin ammatillisessa työssä tulisi toteutua toimiva kommunikointi ja molemminpuolinen ymmärrys. Kasvattaja saattaa reagoida moninaisuuden huomiointiin negatiivisesti tai tuntee riittämättömyyttä. Negatiivinen ajattelu ei edistä moninaisuuden ymmärtämistä. Jos keskustelun osapuolet eivät tunne entuudestaan toisiaan, kasvattajan ei tarvitse olla varpaillaan, vaan keskustelukumppaneilla on mahdollisuus avoimeen kommunikointiin, jossa asioista voidaan keskustella, kunnes kasvattajalle syntyy riittävä kokonaiskuva asiakkaan tilanteesta. Kokonaiskuva rakennettaessa annetaan mahdollisuus kysymyksille, korjauksille ja tarvittavalle toistolle.

5.3.1 Kasvatuskumppanuus ja perheidentiteetin tukeminen

Varhaiskasvatuksessa vanhempien ja kasvattajien välisestä yhteistyöstä puhutaan kasvatuskumppanuutena. Kasvatuskumppanuuden tavoite on vanhempien ja kasvattajien välisellä yhteistyöllä ja vastuuta jakamalla, edistää lapsen hyvinvointia. Kasvatuskumppanuuden tulisi toimia sateenkaariperheen ja kasvattajien välillä aivan niin kuin muissakin perheissä. Haasteita saattavat kuitenkin aiheuttaa vanhempien pelko leimatuksi tulemisesta. Sateenkaariperheellä saattaa olla kokemus jatkuvasta perhemuutonsa, vanhemmuuden ja kasvatuskokemustensa selittelystä. Perheeseen liittyvissä asioissa myös kasvattajien tulee olla aktiivisessa roolissa, eikä näin ollen vastuuta kuulu jättää vain vanhemmille. (Jämsä 2008, 182–184.)

Vastaavasti kasvattajan kyky kohdata sateenkaariperhe vaikuttaa kasvatuskumppanuuden rakentumiseen. Kasvatuskumppanuus rakentuu molemminpuolisen luottamuksen ja kunnioituksen ympärille. Kasvatuskumppanuutta rakentaessa kasvattajan tulee ottaa huomioon perhemuoto ja perheen oma käsitys perheestään. Perheessä saattaa olla vanhempia, jotka eivät esimerkiksi asu lapsen kanssa, myös heidän kanssa tulee pyrkiä kasvatuskumppanuuteen. (Jämsä 2008, 182–184.)

Lapsille perhe on vahva osa heidän identiteettiään. Erityisesti leikki-iässä tämä korostuu. Perheidentiteettiin kuuluu perheen lisäksi lasten kaverit. Perhe on niin vahva osa lapsen identiteettiä, että perheen asiat tuntuvat hänen omiltaan. Perheidentiteetin tukemisella on suora yhteys lapsen identiteetin ja itsetuntemuksen kasvuun. Puolestaan, jos lapsen perhe on näkymätön, sillä on negatiivinen vaikutus lapseen, joka myös kokee jäävänsä näkymättömäksi. Kasvattajien tuntiessa lapsen perheen ja ollessa tietoisia tämän elämästä kokonaisuudessaan, he mahdollistavat lapsen tukemisen vahvaan ja luottavaiseen aikuisuuteen. Erityisen tärkeä on tukea lapsen perheidentiteettiä, silloin kun perheessä tapahtuu suuria muutoksia. Nämä muutokset voivat olla esimerkiksi kuolemantapaus, eroaminen tai uusi perheenjäsen, mutta sateenkaariperheessä myös uusperheen muodostus tai vanhemman sukupuolenkorjaus prosessi ovat tilanteita, joissa tuen tarve on olemassa. Perheen tukemisen tapoja on monia. Kasvattaja voi tukea lapsen perheidentiteettiä niin keskustelemalla kuin toiminnallisilla menetelmin. Erilaiset seinillä olevat piirustukset ja valokuvat mahdollistavat lapsen perhemuodon näkymisen. Myös perinteisinä isän- ja äitienpäivinä tulee ottaa lasten erilaiset perheet huomioon, eikä kenenkään perhemuoto saa jäädä huomioimatta. (Jämsä 2008, 189–191.)

5.3.2 Sukupuolisensitiivinen kasvatus

Sukupuoli ja sukupuolistavat käytännöt ovat niin juurtuneita päiväkodin arkeen, ettei niitä edes tunnisteta tai huomata. Kasvattajan omat henkilökohtaiset kokemukset siitä miten hän on tullut kohdatuksi tyttönä/naisena tai poikana/miehenä voivat vaikuttaa häneen tapaansa toimia lasten kanssa. Kasvattajan tulisikin pohtia ovatko omat käsitykset tietyn sukupuolen edustajista stereotyyppisiä ja kuinka ne vaikuttavat lapsiin. (Ylitapiola-Mäntylä 2017, 277.)

Ylitapiola-Mäntylän (2017, 277) mukaan aikuiset luovat sukupuolistavaa maailmaa lapsille. Sukupuolten kahtiajakoa tuodaan esille esimerkiksi rajaamalla vaatetus, leikit ja lelut sukupuolen mukaan. Edellä mainituilla ei kuitenkaan ole sukupuolta. Myös leikkitiloja rajoitetaan sukupuolen mukaan. Pojille sallitaan helpommin fyysistä energiaa purkavat leikit ja tytöt mielletään hiljaisiksi piirtäjiksi. Leikkitilojen rajaamiseen liittyy sukupuolisidonnaisia stereotyyppisiä ajatuksia äänekkäistä pojista ja hiljaisista tytöistä.

Sukupuolisensitiivinen kasvattaja ymmärtää, että tasa-arvon eteen on tehtävä vielä työtä, sillä sukupuoleen liitettävät tavat ja käytännöt ohjaavat pitkälti toimintaamme. Sukupuolisensitiivinen kasvatus vaatii herkkyyttä tunnistaa ilmiö arjen käytännöissä. Käytännöt jäävät kasvattajalta helposti piiloon. Oma toimintaa muuttamaan lähtiessä tulisi siitä kuitenkin olla ensin tietoinen. Sukupuolisensitiivisessä varhaiskasvatuksessa kasvattaja osaa kyseenalaistaa sukupuolittuneet käytännöt ja kasvatustavat. Hänellä on kyky pohtia ja tunnistaa sukupuolittuneet käytännöt ja nähdä ne päivä-

kodin arjessa. Kasvattaja rohkaisee lasta lapsen omien ajatusten ja toiveiden pohjalta. Lasten kanssa keskustellaan sukupuoleen liittyvistä kysymyksistä ja rikotaan stereotyyppistä ajattelumallia. Esimerkiksi kyseenalaistetaan perinteisten satujen, laulujen ja leikkien roolihenkilöitä ja rikotaan nais- ja mieskulttuureihin vahvasti sidottuja ammatteja. (Ylitapiola-Mäntylä 2017, 284–286.)

5.3.3 Kasvattajan rooli moninaisuutta arvostavan ilmapiirin luojana

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat vankka osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on auttaa lasta kehittämään omaa identiteettiään ja luoda lapsen ympärille moninaisuutta ja moniarvoista ilmapiiriä. Ymmärrys erilaisuutta kohtaan luodaan jo varhaislapsuudessa. Tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden periaatteiden lisäksi omaksutaan asenteita ja kunnioitusta sekä arvostusta toisia kohtaan. (Haapasalo 2017, 6–7.) Moninaisuudesta puhuminen mahdollistaa myös lapselle tilan pohdiskella omaa seksuaalista suuntautumista tai/ja sukupuoli-identiteettiä. Vastaavasti jos puhe on heteroseksuaalisuus painotteista ja ennalta määriteltyjen sukupuoli oletusten mukaista, vaikeuttaa se useiden lasten itsetuntemuksen kehittymistä. (Nissinen ym. 2016, 23.) Moninaisuudesta puhuminen lisää lapsien yleistä ymmärrystä moniarvoisesta ja -kulttuurisesta yhteiskunnasta. (Haapasalo 2017, 6–7; Jämsä 2008, 192–193). Kasvattajilla onkin erityinen rooli uudenlaisen tulevaisuuden luojana, kun kulttuurien moninaisuus lisääntyy, ja opetellaan uusia tapoja toimia (Haapasalo 2017, 6–7).

Haapasalon (2017, 6–7) mukaan varhaiskasvattajan rooli on mahdollistaa lapsen osallisuuden ja oikeuksien toteutuminen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa painotetaan myös huoltajien mahdollisuutta osallisuuteen. Erityisen tärkeätä on kasvattajien kanssa yhdessä käyty keskustelut kasvattajien arvomaailmasta, asenteista ja ennakkoluuloista. Näillä kaikilla on suora yhteys siihen, miten kasvattajat näkevät lapsen, keskustelevat hänen kanssaan, ja kuinka he tuovat lapsen asiat näkyviksi. Moninaisuutta hyväksyvä ilmapiiri rakennetaan yhdessä. Oppimisympäristö, jossa erilaisuus on rikkaus ja kaikilla on hyvä olla, on perusteiden velvoite. Tämän velvoitteen pohjalta varhaiskasvattaja on henkilö, joka luo lapselle mallin erilaisten ihmisten kohtaamisesta sekä kulttuurisen, kielellisen ja katsomuksellisen moninaisuuden positiivisista kohtaamisista. Kuusiston ja Poulterin (2017, 52–53) mukaan lapsen arvomaailmaa ja maailmankatsomusta kehittävät niin biologisten, psykologisten ja muiden yksilötekijöiden lisäksi hänen ympäristönsä, siinä olevat roolit ja vuorovaikutustilanteet. Näin ollen kasvattajien on oltava tietoisia, että heidän tapansa toimia ja ajatella, peilautuvat mallina lapsille. Lamminmäki-Vartia & Kuusisto (2017, 131) mukaan nykypäivänä päiväkotien haasteena ovat kuitenkin vanhentuneet työyhteisöjen työ- ja toimintakulttuurit. Aikoinaan kehitetyt rutiinit ja toimintatavat eivät välttämättä ole linjassa nykyisten varhaiskasvatuksen tavoitteiden kanssa, mikä aiheuttaa haasteita kasvattajille jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä.

Kuusiston ja Poulterin (2017, 52–53) mukaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumiseksi tulee rakentaa tietynlainen toimintakulttuuri. Toimintakulttuuri rakentuu monista eri tekijöistä, joita ovat muun muassa arvot, perinteet, vuorovaikutus, ilmapiiri, kasvattajien osaaminen, johtajuus, toiminnan suunnittelu ja arviointi, oppimisympäristöt sekä työtavat. Toimintakulttuuri käsittää kaikki ne edellytykset, joilla luodaan kasvattajien työolosuhteet, ammatillinen osaaminen ja koulutuksen hyödyntämisen ja kehittämisen mahdollisuus sekä pedagoginen toiminta. Yhteisten toiminta-ajatusten ja tavoitteiden tulisi näkyä käytännössä. Toimintakulttuuria kehitetään kyseisten periaatteiden mukaisesti

- oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä
- leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö
- osallisuus
- yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Kahteen alempaan kohtaan viitaten, osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa tulee edistää kaikessa päiväkodin arjen toiminnassa. Lapsen osallisuus puolestaan korostuu, kun hänet kohdataan ja kuullaan häneltä tärkeinä pitämistä asioista. Kasvattajia ei ohjaa ennako-odotukset, sukupuolittuneet ja stereotyyppioihin kangistuneet tavat, vaan lapsia rohkaistaan tekemään valintoja sukupuolesta tai muista odotuksista riippumatta. Lamminmäki-Vartian ja Kuusiston (2017, 132) mukaan kasvattajan tietoisuus omista katsomuksista ja herkkyys moninaisuuden tunnistamiseen sekä kyky pohtia omia näkemyksiään osana työnkuvaa, ovat keskeinen osa ammatillisuutta, ja koskettavat niin yksilö- kuin yhteisötasolla.

Varhaiskasvatuksessa on useita fyysisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen kasvuun suotuisasti tai epäsuotuisasti. Näitä tekijöitä ovat henkilökunnan koulutustaso, sensitiivisyys, resursointi (henkilöstöresursointi, ryhmäkoot, tilat, materiaalit). Nämä tekijät heijastuvat työntekijöiden työssä jaksamiseen ja käsitykseen työstä. Fyysisten tekijöiden lisäksi lapsen kasvuympäristöön liittyvät kulttuuriset tekijät. Päiväkodissa esillä olevissa kirjoissa, julkisteissa, leluissa ja muissa materiaaleissa tulisi huomioida lasten ja perheiden moninaisuus. Pahimmillaan nämä materiaalit aiheuttavat lapselle ja perheelle ulkopuolisuuden tunteen, kun he eivät samaista materiaalien tuottamiin yksipuolisiin normeihin. (Kuusisto & Poulter 2017, 33–37.)

6 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA AIHEESTA

Aikaisemmat tutkimukset ovat osittain vaikuttaneet tähän tutkimukseen ja sen tutkimuskysymyksiin. Tässä tutkimuksessa haluttiin nimenomaan tutkia varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden velvoitteiden toteutumista. Yhtä laajaa tutkimusta varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa ei ole aikaisemmin tehty. Velvoittavat perusteet ovat kuitenkin olleet käytössä vajaan vuoden. Erilaisia tutki-

muksia sateenkaariperheiden kokemuksista sosiaalipalveluissa ja päiväkodeissa on kuitenkin tehty useampia. Erityisesti kasvattajien kokemuksia sateenkaariperheiden kohtaamisesta on tutkittu. Myös sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta varhaiskasvatuksessa on useampia tutkimuksia. Tässä luvassa nostin esille uusimpia tutkimuksia molemmista näkökulmista.

Sateenkaariperheiden kohtaamista varhaiskasvatuksessa on tutkittu useammasta näkökulmasta. Koivuniemi ja Pennanen (2017) tutkivat viiden sateenkaariperheen kokemuksia varhaiskasvatuksesta Oulun ja Lapin seudulla. Tässä tutkimuksessa on otettu huomioon nykyiset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, mutta tutkimuskysymykset eivät suoranaisesti verranneet sateenkaariperheiden kokemuksia siltä osin, miten perusteet velvoittavat varhaiskasvatuksen kasvattajia. Tutkimuksessa selvisi, että sateenkaariperheet kokivat yhteistyön päiväkodin ja perheen välillä toimivaksi. Koivuniemi ja Pennanen (2017) nostivat epäkohtana esiin kasvattajien tiedonpuutteen sateenkaariperheistä, sillä kaikki tutkimukseen osallistuneet perheet kokivat kasvattajien tarvitsevan enemmän tietoa sateenkaariperheistä. Todettiin myös, että kasvattajat eivät juurikaan puhuneet perheiden moninaisuudesta lasten kanssa, joten moninaisuudesta puhumista tulisi lisätä.

Heikkinen ja Kemppi (2015) tutkivat sateenkaariperheiden kohtaamista varhaiskasvatuksessa kasvattajien näkökulmasta. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teema- ja lomakehaastattelua. Heikkisen ja Kempin tutkimuksen mukaan kasvattajat eivät kokeneet tarvitsevansa tukea tai lisätietoa sateenkaariperheiden kohtaamiseen. Kuitenkaan lähes kukaan kasvattajista ei ollut saanut tietoa sateenkaariperheistä koulutuksen, kirjallisuuden tai luentojen kautta. Kaikki kasvattajat kokivat, että sen hetkisen varhaiskasvatuksen perustavat velvoitteet toteutuvat täysin sateenkaariperheiden osalta.

Opiskelijoiden näkökulmasta kohdata tulevaisuuden ammattilaisena sateenkaariperheitä on tutkittu Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoiden keskuudessa. Sajavuoren ja Toivosen (2016) tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka Diakonia-ammattikorkeakoulun opetuksessa toteutuu opetus sateenkaariperheisiin liittyen, ja miten opiskelijat kokevat valmiutensa sateenkaariperheiden kohtaamiseen. Tutkimus toteutettiin sähköisenä kyselynä. Suurin osa opiskelijoista koki valmiutensa kohdata sateenkaariperheitä riittäväksi. Kuitenkaan moni ei ollut vielä opintojensa aikana kohdannut sateenkaariperheitä. Myös opiskelijoiden omien ennakkoluulojen ajateltiin vaikuttavan tulevaan kohtaamiseen. Tutkimuksessa korostui opiskelijoiden tietämys sateenkaariperheistä, sen perusteella kuinka paljon yksittäinen opiskelija oli oman mielenkiinnon pohjalta perehtynyt aiheeseen, ja minkälaisia kurssivalintoja opiskelija oli tehnyt. Opiskelijoille pakollista kurssia, jossa sateenkaariperheistä olisi opetettu, ei opetustarjonnassa ollut.

Erikseen sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta on tehty useampia tutkimuksia. Kaksi uusinta tutkimusta aiheesta tarkastelevat tutkimuksesaan myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksia. Veele (2018) tutki sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumista Enontekiön varhaiskasvatuksessa. Tutkimusmenetelmänä hän käytti kyselyä. Tulokset osoittavat, että sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa oli kasvattajakoh- taisia eroja. Suurin osa kasvattajista suhtautui myönteisesti sukupuolisen- sitiiviseen kasvatukseen. Tutkimus kyseenalaisti kuitenkin myönteisen suhtautumisen, sillä myönteiseksi suhtautumiseksi katsottiin riittävän, ettei kyselyyn vastaaja kritisoinut sukupuolisensitiivistä kasvatusta. Kas- vattajista lähes puolet, eivät kokeneet tarpeelliseksi puhua seksuaalisuu- teen ja sukupuoleen liittyvästä moninaisuudesta lasten kanssa. Veele (2018) esittää miten tämä on ristiriidassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa, joka velvoittaa kasvattajia puhumaan moninaisuu- desta.

Waseniuksen (2017) tutkimuskohteena oli sukupuolisensitiivisen kasva- tuksen toteutuminen varhaiskasvatuksessa — kasvattajien näkemysten ja kokemusten pohjalta. Tutkimuksissa tarkasteltiin sukupuolisensitiivistä kasvatusta varhaiskasvatussuunnitelman uudistuneet perusteet huomioi- den. Tuloksissa kävi ilmi, että sukupuolisensitiivinen kasvatusta nähtiin tär- keänä arvona varhaiskasvatuksessa ja sen työstämisen eteen halutaan työskennellä. Kasvattajilla ilmeni sukupuolistereotyyppisiä ennakkoluu- loja, joiden kitkemiseksi oltiin myös valmiita työskentelemään. Sekä kas- vattajien että tutkimuksen kannalta koulutuksen ja tietoisuuden lisäämi- nen aiheesta nähtiin tärkeänä.

Myös yleisesti sateenkaariperheiden kokemuksista on tehty tutkimuksia. Hiljattain julkaistussa Väestöliiton ja Sateenkaariperheet ry:n yhteisessä tutkimuksessa on kartoitettu ensimmäistä kertaa suomalaisten sateenkaa- riperheiden vanhempien kokemuksia tuen saannista, perhesuhteista, sekä heidän lastensa psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Aarnion, Kylmän, Solantauksen, Rotkirch, Sateenkaariperheet ry:n ja Väes- töliitto ry:n (2018) tutkimuksessa on selvinnyt, että sateenkaariperheiden vanhemmat kokevat 7—18 vuotiaiden lastensa voivan pääasiassa hyvin. Osalta vanhemmista ja lapsilta puuttuu kuitenkin tarvittava tuki. Ulkopuo- lelta tulevat kielteiset kokemukset huolestuttavat vanhempia. Yli puolet vanhemmista kokee lapsiansa kuulleen loukkaavia ja eriarvoistavia puheita omasta perheestään.

Lähes kaikissa tutkimuksissa korostui sateenkaariperheiden kohtaamisen ja sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutuvan pääasiassa myönteisesti. Ammattilaiset tarvitsivat kuitenkin enemmän tietoa ja materiaalia vielä sensitiivisemmän kasvatuksen ja kohtaamisen saavuttamiseksi.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen toteutusta ja sen eri vaiheita. Luvussa käydään läpi tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset, tutkimusmenetelmä, aineistonkeruumenetelmä, aineiston analyysi ja näkökulma tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen.

7.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävässä selvitettiin, noudatetaanko varhaiskasvatuksessa 1.8.2017 käyttöön tulleita uusittuja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Sateenkaariperheille kohdistetussa kyselyssä selvitettiin, kuinka perheet kokevat uudistuneiden perusteiden vaikutukset päiväkodissa. Uudistuneiden perusteiden mukaan päiväkodeissa tulisi huomioida perheiden, lasten ja vanhempien moninaisuus.

Tutkimuskysymykset ovat

1. Miten sateenkaariperheet kokevat monimuotoisten perheiden kohtaamisen toteutuvan päiväkodin arjessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden vaatimien velvoitteiden mukaan?
2. Miten sateenkaariperheet kokevat sensitiivisen kasvatuksen toteutuvan päiväkodin arjessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden vaatimien velvoitteiden mukaan?

7.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen aineistonhankintatapa on määrällinen, mutta tutkimus itsessään toteutettiin sekä kvalitatiivisena että kvantitatiivisena. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän piirteitä on tutkimuksen kohteena olevat käsitykset ja kokemukset. Tutkijan tulee tehdä tutkimusongelmaa miettiessään itselleen selväksi, tutkiiko hän ihmisten kokemuksia vai käsityksiä. (Vilka 2015, 118.) Tässä tutkimuksessa keskityttiin nimenomaan siihen kokevatko sateenkaariperheet, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on otettu käyttöön. Sen myötä heidän kokemusten pohjalta kartoitetaan kuinka uudistukset toteutuvat. Tässä tutkimuksessa yhdistetään erilaisia tutkimusmetodeja, joten tutkimuksessa on käytetty triangulaatiota eli monimetodista lähestymistapaa. Monimetodista lähestymistapaa käytetään, kun toivotaan laajempaa ja tutkimuksellisesti luotettavampaa aineistoa. (Vilka 2005)

7.3 Kyselytutkimus aineistonkeruumenetelmänä

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä on käytetty sähköistä kyselyä, joka luotiin tilaajan toimesta SurveyPal -palvelun kyselypohjaan. Kysely sisälsi yhteensä 24 kysymystä ja täydennysmahdollisuuden. Suurin osa kysymyksistä oli monivalintakysymyksiä, mutta myös avoimia kysymyksiä oli joukossa. Kysymyksen saattoi jättää tyhjäksi, jos siihen ei halunnut vastata.

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivisen eli laadullisen ja kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen tutkintatapoja. Tyypillisin määrällisen aineiston keruu tapa on kyselylomake. Muita tyypillisiä määrällisen aineiston hankintatapoja ovat, systemaattinen havainnointi tai jo valmiina olevien rekisterien ja tilastojen käyttö aineistona. Kyselylomake sopii erinomaisesti käytettäväksi, kun kyselyyn vastaajat eivät ole helposti saatavissa ja vastaajia on suurempi joukko. Toiselta nimeltä kyselyä voidaan kutsua survey-tutkimukseksi. Tällöin kysely on vakioitu eli kaikki vastaajat vastaavat täysin samoihin kysymyksiin. Kyselylomakkeen etu on vastaajien anonyymius. Riskinä voidaan pitää epävarmuutta lopullisten vastauksien määrästä. Tällöin kyseessä on tutkimusaineiston kato. Kyselylomaketta suunniteltaessa on hyödyllistä käyttää hyväkseen aihepiiriin liittyvää kirjallisuutta sekä aiempia tutkimuksia. (Vilkkä 2015, 94.)

Kyselyä jaettiin internetissä eri foorumeita hyödyksi käyttäen. Kysely jaettiin muun muassa Sinuiksi tuki- ja neuvontapalvelun nettisivuilla ja Seta ry:n ja Sateenkaariperheet ry:n jäsenjärjestöjen Facebookisivuilla ja -ryhmissä. Tämä tapa on perusteltu, jotta voitiin tavoittaa mahdollisimman moni kohderyhmään kuuluva perhe.

7.4 Aineiston analyysi

Kyselyn vastaukset ovat tuottaneet kvalitatiivista ja kvantitatiivista aineistoa, joten aineiston analyysi on tehty kahdella eri tapaa. Kvantitatiivinen eli määrällinen aineisto on analysoitu kvantitatiiviselle aineistolle sopivalla tavalla ja kvalitatiivinen aineisto teemoitellen. Kvantitatiivista aineistoa on voitu yhdistää laadullisten aineiston analysointiin. Kysymysten asettelun myötä monivalintakysymyksistä on noussut määrällistä aineistoa. Määrällisestä aineistosta on analysointivaiheessa saatu suoria lukuja tai prosentteja, joista on tehty havainnoivia graafisia taulukoita.

Kyselyn avoimet vastaukset ja osa monivalinnoista on analysoitu teemoittelemalla. Teemoittelussa vastauksista pyritään etsimään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samankaltaisten vastauksien löytämisen jälkeen ne luokitellaan. Luokittelun jälkeen aineistoista pyritään nostamaan teemoja, joihin eri luokat yhdistyvät. (Hiusjärvi, Remes ja Sajavaara 2007.)

7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisiä kysymyksiä

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus on viime kädessä tutkijan arvioitavissa. Tutkijan tulee pystyä vastaamaan päätöksistään eettisellä ja luotettavalla tavalla ja arvioimaan omia valintojaan. Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy puolueettomuusnäkökulma. (Vilkkä 2005, 158—159.) Tutkimuksen tekijänä tiedostan, että itselläni on tutkimukseen liittyen henkilökohtainen näkökulma. Omat kokemukseni ja näkemykseni, eivät kuitenkaan vaikuta tutkimuksen eettisyyteen tai luotettavuuteen, vaan tutkimuksen tekijänä olen puolueeton.

Kyselyssä on saatu määrällisesti merkittävä otos vastauksia. Näin ollen tuloksia voidaan pitää hyvin kattavana otoksena kertomaan sateenkaariperheiden kokemuksista sateenkaarisensitiivisyydestä varhaiskasvatuksessa.

8 TUTKIMUSTULOKSET

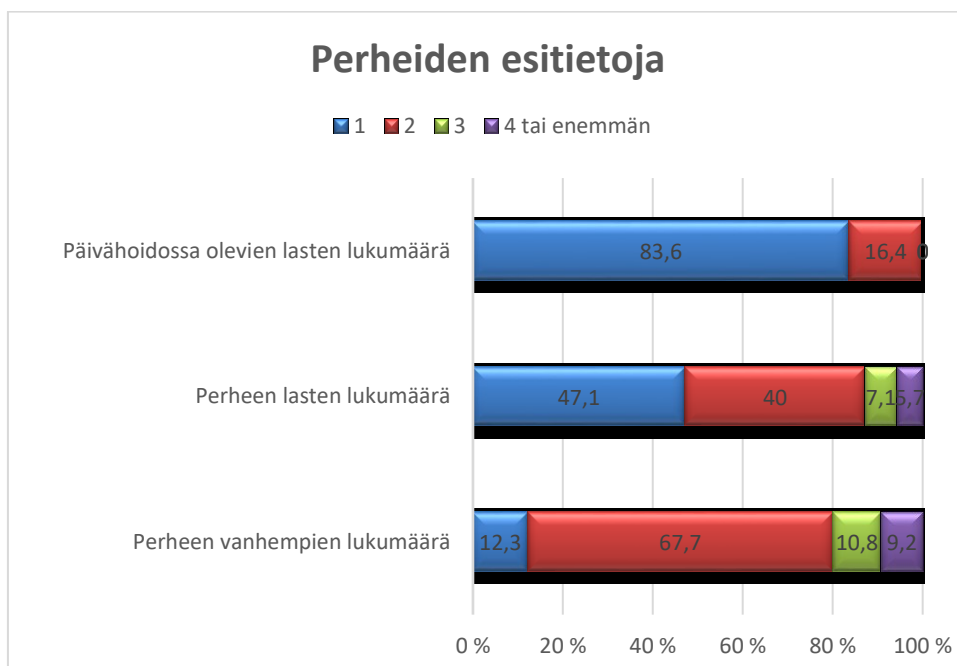
Tutkimustulokset ovat kerätty sähköisellä tutkimuskyselyllä. Kyselyllä pyrittiin tavoittamaan mahdollisimman moni varhaiskasvatuksen piirissä oleva sateenkaariperhe. Kyselyyn vastasi yhteensä 75 henkilöä. Kysely koostui yhteensä 24 kysymyksestä ja yhdestä avoimesta kohdasta, johon vastaaja sai halutessaan täydentää kyselyä. Suurin osa kysymyksistä oli määrällisiä monivalinta- kysymyksiä. Vain muutama kysymys oli täysin avoin. Mihinkään kysymykseen ei ollut pakollista vastata. Monivalintakysymysten vastausmäärät vaihtelevat 65—75 vastaajan välillä.

Tulokset ovat jaettu kuuteen eri osioon: vastaajien esitiedot, vanhemmuuden ja perheen määritelmät, monimuotoisten perheiden kohtaaminen, sukupuolisensitiivinen kasvatusta ja päiväkodin ilmapiiri. Jaottelussa on käytetty teemoittelua. Teemoittelu on pitkälti aineistolähtöistä ja on syntynyt jo kyselylomaketta luodessa. Monivalintakysymysten tulokset ovat jaoteltu määrällisiä keinoja käyttäen, joita pyritään hahmottamaan kuvioiden avulla.

8.1 Vastaajien esitietoja

Kyselytutkimus on aloitettu kartoittamalla vastaajien sijoittumista maakuntien mukaan. 71 vastaajasta 28 vastaajaa määritteli asuinpaikakseen Uudenmaan. 21 vastaajaa määritteli asuinpaikakseen Pirkanmaan. 8 vastaajaa määritteli asuinpaikakseen Pohjois-Pohjanmaan. Muut maakunnat saivat vastauksia 0—3 välistä. Vastaajista neljä jätti vastaamatta kysymykseen.

Seuraavaksi kyselyssä selvitettiin lasten ja vanhempien lukumääriä sekä päivähoitossa olevien lasten lukumäärää. Vastauksia havainnoi tekstin alapuolella oleva kuvio 1.

Kuvio 1. Perheiden esitietoja

Kyselyn kautta kartoitettiin perheiden taustatietoja liittyen päivähoitossa olevien lasten määrään. Vastaukset esitetään prosentteina. Vastaajista 83,6 % vastasi perheessä olevan yksi päivähoitossa oleva lapsi. Vastaajista loput 16,4 % vastasi perheessä olevan kaksi päivähoitossa olevaa lasta. Vastaajista kukaan ei tuonut ilmi, että päivähoito tarkoittaisi heidän kohdallaan jotain muuta, kuin päiväkodissa toimivaa päivähoitoa.

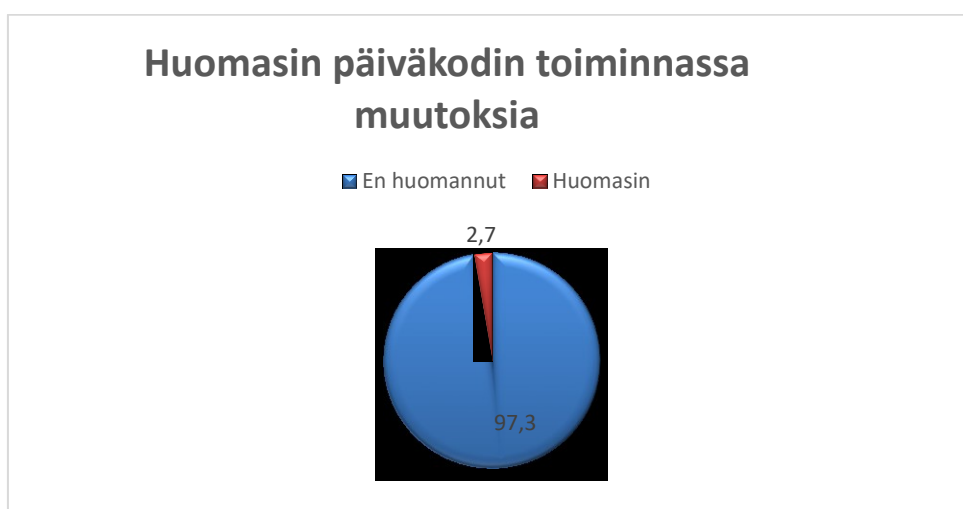
Vastaajilta kysyttiin myös perheen lasten kokonaislukumäärää. Vastauksista selviää, että perheen lasten lukumäärät vaihtelivat. Vastaajista 47,1% vastasi perheeseen kuuluvan yhden lapsen. Vastaajista 40% vastasi perheeseen kuuluvan kaksi lasta. Vastaajista 7,1% vastasi perheeseen kuuluvan kolme lasta. Vastaajista 5,7% vastasi perheeseen kuuluvan 4 lasta tai enemmän.

Vastaajilta kysyttiin myös perheen vanhempien lukumäärää. Vastaajista 12,3% määritteli perheeseen kuuluvan yhden vanhemman. Vastaajista 67,7% määritteli perheeseen kuuluvan kaksi vanhempaa. Vastaajista 10,8% määritteli perheeseen kuuluvan kolme vanhempaa. Vastaajista 9,2% määritteli perheeseen kuuluvan neljä vanhempaa tai enemmän.

Kysyttäessä perheen lasten ikää, 75 vastaajan joukosta saatiin selville yhteensä 116 lapsen ikä. Suurimmaksi ikäryhmäksi varhaiskasvatusikäisistä lapsista nousi 2—3 vuotiaat, joita oli 38. Seuraavaksi eniten vastanneilla oli 4—5 vuotiaita lapsia, joita oli 29. 6—7 vuotiaita lapsia oli 22. Vuoden ja sitä nuorempia lapsia oli yhteensä 10. Vastaajilla oli myös 8—18 vuotiaita lapsia, joita oli yhteensä 30. Varsinaisesti varhaiskasvatusikäiseksi laskeetaan 0—5 vuotiaat lapset, mutta joissakin tapauksissa myös 6—7 vuotiaat

saattavat olla varhaiskasvatuksessa. Kyselyn vastaamisen aikaan osa varhaiskasvatusikäisistä lapsista on ehtinyt vuoden alussa jo täyttämään 6-vuotta.

Kysyttäessä lasten päiväkodin aloittamisvuotta saatiin selville yhteensä 83 lapsen päiväkodin aloittamisajankohta. Vuoden 2018 alkupuolella lapsia oli aloittanut päiväkodissa kuusi. Vuonna 2017 lapsia oli aloittanut enemmistö eli 27 lasta. Vuonna 2016 lapsia oli aloittanut 14. Vuonna 2015 aloittaneita lapsia oli 12. Vuosina 2014-2012 päiväkodissa oli aloittanut yhteensä 25 lasta. Muut lapset olivat aloittaneet päiväkodissa vuonna 2011 tai aiemmin. **Uusittujen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden jälkeen tai käyttöönoton aikaan päiväkodissa aloitti siis 33 lasta. Tätä ennen päiväkodissa oli jo useampia kymmeniä lapsia, joita muutokset koskettivat, mutta tarkkaa lukua heistä ei voida sanoa.**

Kuvio 2. Päiväkodin toiminnan muutokset

Kysyttäessä olivatko perheet huomanneet päiväkodin toiminnassa muutoksia uusien perusteiden tultua käyttöön, 93,7 prosenttia vastaajista ei ollut huomannut muutoksia. 2,7 prosenttia vastaajista oli huomannut muutokset. Kysyttäessä mitä muutoksia vastaajat olivat huomanneet, saatiin vastaukseksi seuraavia. Yksi vastaajista oli itse tietoinen muutoksista ja oli kysynyt kasvattajilta niiden vaikutuksista. Vastaaja oli saanut vastauksesi, että työntekijät ovat vasta tutustumassa aiheeseen. Toinen vastaajista kertoo, että häneltä vanhempana oli kysytty materiaaleja sukupuolen moninaisuudesta.

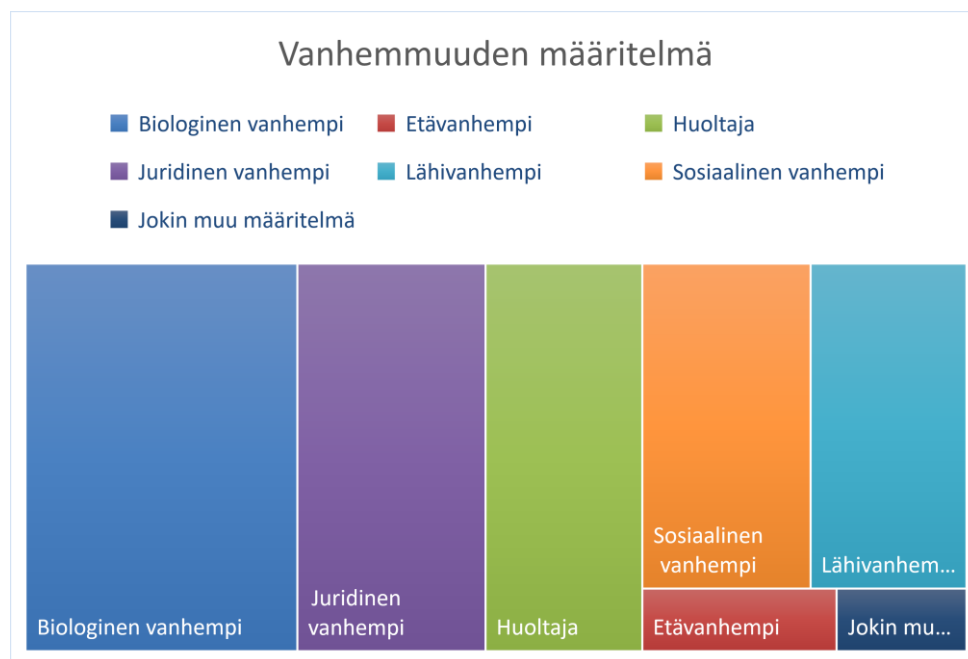
8.2 Perheen ja vanhemmuuden määritelmät

Kuvio 3. Perheen määritelmä

Kysymykseen ”Kuvaako jokin näistä määritelmistäsi perhettäsi?” vastasi 75 vastaajaa. Useampi vastaajista kuvaili perhettään usealla eri perhemuodon määritelmällä. Vastaajista 35 määritteli perheensä naisparinydinperheeksi. Vastaajista 25 määritteli perheensä eroperheeksi. Vastaajista 11 määritteli perhemuodokseen sateenkaariuusperheen ja 8 vastaajista määritteli perheensä uusperheeksi. Yhdeksän vastaajista määritteli perheensä olevan muunsukupuolisen tai/ja sukupuolettoman vanhemman/vanhempien perhe. Kuusi vastaajista määritteli perheensä perheeksi jossa vanhemmalla/vanhemmilla on transtausta. Seitsemän vastaajaa määritteli olevansa yksinhuoltajan tai yhdenvanhemman perhe. Kolme vastaajista määritteli perheensä polyamoriseksi perheeksi. Toiset kolme vastaajista määritteli perheensä apilaperheeksi. Yksi vastaajista määritteli perheensä miesydinperheeksi, ja yksi vastaajista määritteli perheensä ystäväperheeksi.

Muulla tavoin määrittelevistä perheistä yksi vastaajaa nosti esille translapsen vanhemmuuden. Vastausta voidaan tulkita niin, että perhe kokee translapsen sukupuoli-identiteetin määrittelevän perhettä, ja perheen luokituvan myös tätä kautta sateenkaariperheeksi.

Kuvio 4. Vanhemmuuden määritelmä

Kysymykseen ”Kuvaako jokin alla olevista määritelmistä rooliasi vanhempana/hoitajana?” vastasi yhteensä 75 vastaajaa. Vastaajista moni määritteli itsensä useammalla vanhemmuuden nimikkeellä. Vastaajista 52 määritteli olevansa biologinen vanhempi. Vastaajista 36 määritteli olevansa juridinen vanhempi. Puolestaan 30 vastaajaa nimitti itsensä huoltajaksi. Vastaajista 27 määritteli itsensä sosiaalisesti vanhemmaksi. Vastaajista 25 määritteli itsensä lähivanhemmaksi ja kuusi vastaajaa määritteli itsensä etävanhemmaksi. Vastaajista neljä määritteli itsensä muutoin. Määritelmiä olivat äiti, bonusvanhempi ja geneettinen vanhempi.

8.3 Monimuotoisten perheiden kohtaaminen

Kysymykseen ”Koetko, että vanhemman/vanhempien seksuaalinen suuntautuminen ja/tai sukupuoli-identiteetti määrittelevät perhettäsi?” vastasi yhteensä 74 vastaajaa. Vastanneista toteaman suhteen 54 oli eri mieltä ja 21 samaa mieltä. Vastanneista yksi oli ollut sekä samaa että eri mieltä. Vastaajista yksi ei ollut ajatellut asiaa ja yksi ei osannut sanoa. Kysymyksen perustelukohta oli avoin ja vastauksia siihen tuli yhteensä 48.

Kysymyksen kanssa eri mieltä olevien vastauksista nousi esiin kolme teemaa. Suurin osa vastaajista vastasi ensimmäisen teeman mukaan ja kahden jälkimmäisen mukaan vastasi pienempi osa. **Näkökulmasta, että vähemmistöasema ei määritä perhettä** tuotiin esille, että perhe on aivan

”tavallinen” ja ”samanlainen” kuin mikä tahansa muu perhe. Ei syytä sille miksi vähemmistöasema määrittäisi perhettä. **Ulkopuolisten määrittävästä näkökulmasta** tuotiin esille, että ulkoapäin sateenkaariperheellisyys näyttää merkittävänä tekijänä, vaikka perhe itse ei näkisi asiaa näin. **Elämäntilanteesta riippuvasta näkökulmasta** tuotiin esiin lapsen ikävaiheen merkitystä ja vanhempien sen hetkisen parisuhteen tai perhemuodon vaikutusta vähemmistöasemaan määrittävyyteen.

Koemme olevamme ihan tavallinen lapsiperhe.

Se näkyy arjessa niin vähän. Samaa työhön kiirehtimistä, kumisaappaiden merkkäämistä – se on kuin kaikissa perheissä.

Asia ei kovin suuresti ole (vielä) tullut vastaan. Ainoastaan perheen sisäisen adoption prosessi alleviivasi, ettemme ole heterodyinperhe.

Kysymyksen kanssa samaa mieltä olevin vastaukset jakaantuivat neljään eri teemaan. Näkökulmasta, jossa perhemuoto itsessään jo määrittää perhettä, tuotiin esiin, että perhe, jossa on esimerkiksi kaksi äitiä, määrittää perhettä seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin vuoksi. **Heteronormatiivisen yhteiskunnan näkökulmasta** koettiin, että oma perhe ei asetu tavalliseen perhemuotoon. Tuotiin ilmi, että ulkopuolisille ollaan selityselvöllisiä omasta perheestä, mikä on raskasta. **Sosiaalisen identiteetin näkökulmasta** perheen ajateltiin olevan osa sateenkaariyhteisöä ja – kulttuuria. Ajatteluun liittyi myös kokemus, jossa itse nähtiin sateenkaarisuuden olevan osa identiteettiä, mutta ulkopuoliset eivät aina nähneet tätä, sillä perhe ei ulkoisesti muistuttanut sateenkaari-perhettä.

Heteronormatiivisessa maailmassa naisparin ydinperhe poikkeaa monella tapaa ns. tavallisesta perheestä.

Aiemmin, kun ex-puolison kanssa perustettiin perhe ja elettiin perhe-elämää naisparina, niin sateenkaarevuotemme tuli paljon helpommin ja selkeämmin esille – – Nyt transmiehen kanssa – – näytämme ulospäin heteroparilta eikä kukaan oikein kiinnitä meihin mitään huomiota.

Viimeiseksi näkökulmaksi kysymykseen nousi ulkopäin tuleva negatiivinen ajattelu. Koettiin, että ulkoapäin tuleva määrittely vaikutti perheen kokemaan tunteeseen omasta arvokkuudesta ja hyväksytyksi tulemisesta. Vastauksista esitettiin ulkoapäin tulevan negatiivisen ajattelun vaikuttavan siihen, kuinka paljon omaa perhemuotoaan ja parisuhdetta saattoi tuoda julki. Yksi vastaajista näki negatiivisen ajattelun vaikuttavan siihen, koekko lapsi tulevansa hyväksytyksi.

Täytyy miettiä tarkemmin missä yhteydessä omaa parisuhdettaan "paljastaa" muille esim. lasten kaverien vanhemmille. Silmät ja korvat pitää olla "auki" että hyväksytäänkö minua ja sitä kautta lastani vai ei.

Kysymykseen "Missä kohtaa perhemuotonne tuli ensimmäistä kertaa ilmi päiväkodissa?" vastasi yhteensä 72 vastaajaa. Vastaajista kaikki valitsivat yhden vastausvaihtoehdon. Pääasiassa perhemuodon vastattiin tulleen ilmi hoitopaikkaan ilmoittautumisen yhteydessä tai päiväkotiin tutustumisen yhteydessä. Molemmat vaihtoehdot saivat 27 vastausta. 6 vastaajaa vastasi perhemuodon tulleen ensimmäistä kertaa ilmi lapsen varhaiskasvatus eli VASU-keskustelussa. 2 vastaajista oli tuonut asian ilmi päiväkodin henkilökunnalle jo perheen vanhemman lapsen aloitettua päiväkodissa aikaisemmin. Toiset 2 vastaajaa sanoivat perhemuodon tulleen ilmi lapsen päiväkodista hakutilanteessa. 1 vastaajista vastasi perhemuodon tulleen ilmi teema- tai juhlapäivänä. Kahden vastaajan kohdalla perhemuoto oli tullut esille jotenkin muuten. Kenenkään vastaajien perhemuoto ei ollut tullut ensimmäisenä ilmi vanhempainillassa. 5 vastaajista perhemuoto ei ole tullut ilmi päiväkodissa ollenkaan.

Kysyttäessä miten perheeseen suhtauduttiin, kun heidän perhemuotonsa tuli ilmi ensimmäistä kertaa, 70 vastaajasta 46 koki kohtaamisen olleen neutraalia, 21 koki suhtautumisen olleen positiivista ja 3 vastaajaa koki suhtautumisen olleen negatiivista. Vastaajien mukaan suurin osa pitää päiväkodissa kohtaamista yleisesti ottaen luontevana. Jos kohtaaminen ei ole luontevaa, syiksi mainittiin vanhemman epävarmuus tai kasvattajien puolelta väärin sukupuolittaminen ja nihkeä suhtautuminen perheeseen, jossa on useampi kuin kaksi aktiivista lapsen kasvattajaa.

Vastauksien mukaan noin kaksi kolmasosa kokee, että päiväkoti tiedostaa vanhemmuudesta käytettäviä määritelmiä olevan muitakin kuin äiti ja isä. Noin kolmasosa vastaajista tulkitsee, että päiväkodin kasvattajat eivät tiedosta vanhemmuuden määritelmiä olevan useampia.

8.4 Moninaisuuden näyttäytyminen päiväkodin arjessa

Kysyttäessä "Oletko havainnut, että päiväkodin arjessa perheiden moninaisuus tulisi esiin esimerkiksi leikeissä, puheessa, satuhetkissä, dokumentoinnissa tai muussa toiminnassa?" vastauksia tuli yhteensä 52. Vastauksissa vastaajista 36 toi esille, ettei ollut havainnut moninaisuuden esiin tuomista päiväkodissa. Vain muutama vastaajista osasi kertoa miten moninaisuus näkyy päiväkodin arjessa. Moni vastaajista koki, että moninaisuus tulisi tuoda paremmin ilmi. Muutama vastaajista oli keskustellut asiasta päiväkodissa, mutta muutosta oli näkynyt vain vähäsen. Jos moninaisuus oli huomioita arjessa, on se tullut esiin erilaisista perheistä kirjoja lukemalla ja keskustelemalla. Myös teemaviikkoja ja päiviä oli järjestetty. Perinteinen isän- ja äitienpäivä on ollut vanhempainpäivä, jolloin kaikki vanhemmat on voitu huomioida yhdenvertaisesti. Yksi vastaajista kertoi,

että yleisesti ottaen varhaiskasvatussuunnitelman muutoksista oli keskusteltu vanhempien kanssa.

En ole havainnut, mutta asiasta on kyllä keskustelu vanhempainillassa uuteen vasuun perustuen.

Kyllä! Poikamme päiväkodissa oli lapset alkaneet puhumaan että on kaksi äitiä. He hoitivat asian todella hyvin. Heillä oli kirjoja erilaisista perheistä ja he olivat välittömästi saman päivä aikana käyneet kirjaa lasten kanssa läpi ja tämän jälkeen asia oli kunnossa.

Osa vastaajista on kokenut ikäviä tapauksia. Yksi vastaajista kertoi, kuinka vanhemmat veivät lapsensa hoitoon vasta myöhemmin aamupäivällä, jotta lapsen ei tarvinnut ihmetellä isänpäivänä muiden isejä aamupalalla. Heidän perhemuotoaan ei ollut huomioita, sillä vanhemmista kumpikaan ei voinut osallistua isänpäiväaamiaiselle, joka oli vain miessukupuolisille osoitettu.

Ei. Perinteisesti on vain isänpäivä, äitienpäivä, jolloin vain sinä päivänä juhlittavaa sukupuolta voi olla paikalla.

En ole havainnut. Olen tähän puuttunut ja toivonut, että materiaalit olisivat monimuotoisempia – – tämän myötä kaksijakoinen tyttö-poika-asettelu on vähentynyt hieman, mutta muuta monimuotoisuuden lisääntymistä en ole valitettavasti huomannut

Perheen kokemuksien mukaan perheiden moninaisuus tuodaan luontevasti esille vanhempainilloissa yli kolmanneksen mukaan. Kaksi kolmasosaa vastaajista kuitenkin tuo ilmi, että perheiden moninaisuutta ei tuoda luontevasti esille vanhempainilloissa tai vastaavissa tapahtumissa.

8.5 Sukupuolisensitiivinen kasvatus

Vastauksien mukaan suurin osa kokee, että lapsi saa leikkiä valitsemaansa leikkejä päiväkodissa. Vastauksien perusteella perheet myös näkevät, että lapsi saa ilmentää itseään päiväkodissa haluamallaan tavalla. Sukupuolisensitiivisyyteen liittyen useampi vastaaja täydensi vastaustaan avoimissa kohdissa. Vastaajien kokemukset sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta vaihtelivat. Avoimissa kohdissa kokemuksia kuvailtiin sekä positiivisina että negatiivisina. **Suurimmassa osassa vastauksista kasvatus koettiin hyväntahtoisena, mutta toisinaan nähtiin, että kasvattajilta puuttuvat riittävät taidot ja työvälineet sensitiivisyyden toteuttamiseksi.**

Vastaajat kokivat, että sukupuoleen liitettävät ennako-odotukset ja stereotyyppit vaikuttavat lasten ohjautuvuuteen leikkeihin ja erilaisiin roolei-

hin. Vaikka lapsi sai valita haluamansa leikin, häntä vastaajien mukaan herkästi ohjattiin sukupuolen mukaan, tietylle sukupuolelle ajateltuihin leikkeihin ja rooleihin. Vaikka leikkejä ei rajoitettu, nähtiin, että lapset ovat itse tietoisia mitkä leikit ja tavat ovat tietylle sukupuolelle ominaisia.

– – Kokonaisuutena varhaiskasvatus tuntuu pitkälti olevan melko ”perinteistä”. Tytöt herkästi ohjataan kotileikkiin eikä pelaamaan säbää... Lapsi leikkii kotileikkejä niin, että heppa-perheessä on isä, äiti ja lapsiheppa – –

Leikkien roolituksia voisi miettiä vielä enemmän.

Paljon puhutaan siitä, että tyttöoletettu lapseni on leikkinyt tyttöjen kanssa, tyttöys aina mainitaan. En ole kuullut, että sukupuolen perusteella erityisemmin rajoitettaisiin lasten leikkejä. Lapset tosin ovat hyvin tietoisia, mitkä vaatteet, tai värit ovat soveliaita tytöille ja pojille. Toinen tyttö on kerran huomauttanut, että lapseni housut ovat liian poikamaiset. Lapseni haluaa kuulua joukkoon, joten hän pyrkii valitsemaan tyttömäisiä vaatteita ja mielenkiinnonkohteita.

Sukupuolittava toiminta ilmeni myös arjen toiminnoissa värikoodien ja työttelyn tai pojittelun kautta.

Lapset määritellään tiukasti tytöiksi ja pojiksi. Heitä puhutellaan tytöiksi ja pojiksi, ja esim. nimilaput ovat tytöille ja pojille eri väriset. Kuitenkin ilmapiiri on hyväntahtoinen ja poikia ja tyttöjä kannustetaan samoihin leikkeihin, pukeutumaan oman maun mukaan jne.

Yksi vastaajista nosti esille sukupuolisensitiivisen ja muutenkin sensitiivisen kasvatuksen liittyvän seksuaalikasvatukseen, jonka vastaaja koki olevan varhaiskasvatuksessa huonolla tasolla.

Koen päiväkodissa välittyvän sukupuolen ja seksuaalisen moninaisuuden ymmärtämisen hyvin vahvasti linkittyvän seksuaalikasvatukseen, mikä myös osaltaan on melko surkeassa jamassa. Toivon kovasti, että sensitiivisyys kaiken kaikkiaan sukupuoli- ja seksuaalikasvatuksessa tulisi lisääntymään.

8.6 Päiväkodin ilmapiiri

Kysymykseen ”Miten koet päiväkodin yleisen ilmapiirin ja onko se muuttunut ajan kuluessa?” vastasi yhteensä 52 vastaajaa. Suurin osa vastaajista koki päiväkodin ilmapiirin hyväksi. Muutama vastaajista koki, että ilmapiiri on muuttunut ajan kuluessa. Vastaajat toivat esiin useita huomioita

tai toiveita liittyen päiväkodin tai kasvattajien toimintaan. Vastauksien perusteella vastaajien mainitsemat huomiot ja toiveet, voidaan jakaa kolmeen eri teemaan. **Päiväkodin ilmapiiriin vaikuttavaksi teemoiksi nousivat fyysiset tekijät, kasvattajien arvot ja sensitiivisyys sekä koulutus.**

Ilmapiiri on turvallinen, suvaitsevainen ja kannustava.

Ilmapiiri on alusta asti ollut hyvä.

Useissa vastauksissa toistuvat **fyysisten tekijöiden**, kuten resurssipulan ja vaihtuvien työntekijöiden ja sijaisuuksien vaikutus päiväkodin yleiseen ilmapiiriin, ja sitä kautta sateenkaarisensitiivisyyden toteutumiseen.

Näen myös sateenkaarisensitiivisyyden kehittämisen kärsivän siitä, että henkilökunta on venytetty aivan äärimilleen: uuden sisäistäminen on hyvin hankalaa, kun arjessa pyritään vain pärjäämään nykyresurssien rajoissa.

Toinen vastauksissa usein toistuva kokemus oli ilmapiirin muotoutuminen sen mukaan, miten tietyt kasvattajat sen loivat. **Koettiin että ilmapiiri on usein kiinni kunkin kasvattajan omista arvoista, asenteista ja näkemyksistä.**

Minusta ilmapiiri on hyvä, joskin kunnallisen resurssipulan vuoksi kiireinen. Meitä kohdellaan kuin mitä tahansa perhettä, enkä edes halua positiivista erikoiskohtelua vaan neutraaliutta, ja se toteutuu. Ainoa vääntö on ollut kestovai-poista, ei sukupuolista.

Päiväkodin tekee päiväkodin ohjaajat ja opettajat. Sillä on paljon merkitystä, miten ohjaajat ajattelevat ja toimivat. Suurempi ongelma on ne tuuraajat jotka pojittelee ja työtötle eivätkä tiedä ja tunne lapsia. — —

Päiväkodin ilmapiiri on lämmin ja mukava, mutta vanhanikäiset sukupuoliroolit ja odotukset istuvat tiukassa, en näe muutosta tulossa lähiaikoina.

Vastauksissa toistui toive moninaisuutta lisäävistä materiaaleista, lisätiedosta ja lisäkoulutuksesta kasvattajille. Näiden kautta toivottiin, että kasvattajien ymmärrys perheitä kohtaan lisääntyy, ja kasvattajat saisivat lisätyökaluja sateenkaarisensitiivisemmän ilmapiirin luomiseksi.

Lapseni ovat olleet useammassa päiväkodissa. Koen, että joka paikassa päiväkodissa on pyritty luomaan hyvää ilmapiiriä kaiken kaikkiaan, mutta työkalut ovat olleet vähän hu-

kassa. Koen, myös että henkilökunnan tulisi ensin prosessoida asioita itse ja itsekseen, jotta luonteva tasavertainen kohtaaminen todella olisi mahdollista. Tämän vuoksi eri työntekijöiden kohdalla asenneilmapiiri vaihtelee aika paljon. Eli koulutusta ja ymmärrystä kaivattaisiin pohjalle.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimus lähti liikkeelle tilanteesta, jossa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet oli tullut ottaa käyttöön varhaiskasvatuksessa syksystä 2017 lähtien. Lähtökohtana oli, että yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja sukupuolisen kasvatuksen toteutuminen oli kirjattu perusteisiin ja niiden tulisi sisältyä kaikkeen päiväkodin toimintaan. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka perusteiden noudattaminen käytännössä toteutuu saateenkariperheiden näkökulmasta.

Kyselyyn vastanneiden 75 vastaajan perusteella tuloksista voidaan tehdä selkeitä johtopäätöksiä. Johtopäätökset ovat jaettu kolmeen alalukuun, jotta tutkimuskysymyksiä kannalta merkittäviä kokonaisuuksia olisi selkeämpi hahmottaa.

9.1 Moninaisuuden ymmärtäminen ja kohtaaminen

Tulokset osoittavat, että sateenkaariperheiden kirjo on värikäs. Enemmistö sateenkaariperheistä on naisparien ydinperheitä, mutta myös eroperheet, uusperheet, sateenkaariuusperheet sekä muut perhemuodot näyttäytyvät osana päiväkodin arkea. Näin ollen vastaajien perheet edustavat laajalti monimuotoisia perheitä. Tutkimuksessa ilmeni, että sateenkaariperheet kohdataan päiväkodin arjessa pääsääntöisesti heitä kunnioittaen, tasavertaisesti ja hyväntahtoisesti.

Tutkimus osoittaa, että kokemukset päiväkodin ilmapiiristä vaihtelevat. Pääasiassa ilmapiiri koettiin hyväksi. Vastauksissa nousi esiin, että perheet kokevat tulevansa arvostetuksi samoin tavoin kuin muutkin perheet. Suurimmassa osassa vastauksia perhemuodon ei koettu vaikuttavan tapaan, miten perhettä kohdellaan. Vastaavaan tulokseen tultiin myös Koivunien ja Pennasen (2017) tutkimuksessa. Täysin yhdenvertaista arki ei kuitenkaan ole. Tutkimuksessa selvisi, että osa perheistä kokee ulkopuolelta tulevaa oudoksuntaa ja negatiivisuutta omaa perhettään kohtaan. Tulokset osoittavat samaa huolta kuin Aarnion ym. (2018) tutkimuksessa: kouluikäisten sateenkaariperheiden vanhempia huolestuttaa ulkopuolisten asenteet perhettä kohtaan. Aarnion ym. (2018) tutkimuksessa selvisi, että useilla perheillä on kokemuksia loukkaavista ja eriarvoistavista puheista omasta perheestään. Vastaajat ovat joutuneet pohtimaan, mitä he uskaltaavat kertoa omasta parisuhteestaan tai perhemuodosta kasvattajille ja

toisille vanhemmille. Osa vastaajista kertoo, että ei ole paljastanut perhemuotoaan päiväkodissa. Vastaajien mukaan taustalla on ollut epävarmuus kasvattajien suhtautumisesta perheeseen tai kokemus, että vanhempi ei tule ymmärretyksi. Jämsän (2008, 182–184) mukaan perheillä voi olla entuudestaan kokemusta perhemuodon kyseenalaistamisesta, mikä lisää haastetta kasvattajan ja perheen välisen luottamuksen rakentumiselle. Nissisen ym. (2016, 27) mukaan kaapista ulos tuleminen ei tulisi olla yksilön vastuulla. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakeihin nojaten, päiväkodin tulisi osoittaa perheelle, että he ovat yhdenvertaisia, oli perheen ja sen jäsenten perhemuoto, seksuaalinen suuntautuminen, sukupuolen identiteetti tai vastaava henkilöön liittyvästä seikka, millainen tahansa. Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että osa perheistä jää vaille riittävää tukea perheidenteetin ja perhesuhteiden rakentamiseen. Myös Aarnion ym. (2018) tutkimuksessa todettiin, että osa perheistä jää vaille tarvittavaa tukea.

Tuloksissa ilmeni, että moninaisuus ei juurikaan näyttäydä velvoitteiden mukaan arjen leikeissä, lauluissa, saduissa, dokumentoinnissa tai teemapäivinä. Vain muutama osa vastaajista osasi kertoa, miten moninaisuus on näkynyt arjessa, loput vastaajista eivät olleet havainneet moninaisuuden näyttäytymistä. Tutkimustuloksiin viitaten, voidaan todeta, että perheet kokevat moninaisuuden näkymisen tärkeänä. Moni vastaajista toivoi, että moninaisuus otettaisiin puheeksi päiväkodin arjessa. Tätä varten toivottiin myös materiaaleja, joita kasvattajat voisivat käyttää apuna moninaisuudesta puhuttaessa. Kuten Jämsä (2008, 192–193) huomauttaa, on tärkeä puhua moninaisuudesta kaiken ikäisten lasten kanssa. Moninaisuudesta puhuminen lisää lapsien yleistä ymmärrystä moniarvoisesta ja -kulttuurisesta yhteiskunnasta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin on kirjattu velvoite moninaisten ihmisten, sukupuolten ja perheiden puheeksi ottamisesta lasten kanssa (Opetushallitus 2016, 44).

9.2 Sensitiivinen kasvatusta

Tulosten myötä, kokemukset varhaiskasvatuksen sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta, eivät olleet täysin yhteneviä. Suurin osa vastaajista koki, että lapset saavat leikkiä valitsemaansa leikkejä ja ilmaista itseään haluamallaan tavalla. Kuitenkin vastauksista nousi ilmi, että lapsia ohjataan leikkeihin ja rooleihin herkästi tietyn sukupuolen mukaan. Myös sukupuolittava toiminta, kuten työttely ja pojittelu oli monella osa arkea. Osa vastaajista tiedosti, että lapset itse tiedostavat ”tyttöjen” ja ”poikien” leikit, käyttäytymismallit ja kiinnostuksen kohteen. Voidaan todeta, että sukupuoliroolit ja sukupuoleen kohdistuvat stereotyyppit ja käyttäytymismallit ovat edelleen osa varhaiskasvatusta. Näin ollen kasvattajan rooli sukupuolirajojen rikkomisessa ja sukupuolistavien käytäntöjen poistamisessa korostuu. Tuloksien mukaan varhaiskasvatuksessa on edelleen vallassa heteronormatiivinen ajattelu. Yleinen toiminta pyrkii sensitiivisyyteen ja moninaisuutta arvostavaan ilmapiiriin, käytännössä se ei kuitenkaan täysin toteudu, sillä omia toimintatapoja ei tunnisteta. Tuloksien perusteella voidaan päätellä,

että varhaiskasvatuksessa on edelleen vähäisesti tietoa sensitiivisestä kasvatuksesta ja vanhat kasvatuskäsitykset ovat osa arkea. Veele (2018) tuli tutkimuksessaan tulokseen, jossa sensitiivisyyden toteutuminen on kasvattajasta ja hänen kasvatuskäsityksistään riippuvaista. Kasvattajan tulee kuitenkin kannustaa lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai siihen liitettävien ennakko-odotusten tai stereotyyppioitten mukaan (Costiander 2017, 52—53; Opetushallitus 2016). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat kasvattajia sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen, jossa rikotaan perinteisiä sukupuolirooleja ja sukupuoleen liitettäviä käytäytymismalleja. (Setlementtiliitto n.d.)

9.3 Yhteenveto

Tutkimus vahvistaa Lamminmäki-Vartian ja Kuusiston (2017, 131) näkemystä päiväkotien nykytilanteesta. Aikoinaan kehitetyt rutiinit ja toimintatavat eivät ole linjassa nykyisten varhaiskasvatuksen tavoitteiden kanssa, mikä aiheuttaa haasteita uusien toimintatapojen sisäistämiseksi. Tämän tutkimuksen mukaan voidaan todeta, että sensitiivisyys, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eivät ole täysin sisäistynyt kaikkeen varhaiskasvatuksen toimintaan. Tutkimuksen mukaan sateenkaarisensitiivisyyden eteen on tehtävä vielä paljon töitä, jotta uudet veloitteet toteutuisivat täysin varhaiskasvatuksessa. Kuten Lamminmäki-Vartia & Kuusisto (2017, 132) tuo esille, kasvattajien omat arvot, asenteet ja näkemykset heijastuvat yksilö- ja yhteisötasolla lapsiin ja perheisiin. Kasvattajan tietoisuus omista katsomuksista ja herkkyys moninaisuuden tunnistamiseen, sekä kyky pohtia omia näkemyksiään osana työtä, ovat keskeinen osa ammatillisuutta. Sateenkaarisensitiivisyyden toteutuminen varhaiskasvatuksessa on useista tekijöistä riippuvainen. Mahdollistuakseen, tulee sen perehtymiseen luoda kasvattajille tarvittavat puitteet. Tutkimus osoittaa, että päiväkotien olisi tärkeää tarjota koulutusta ja lisätietoa sateenkaarisensitiivisyydestä kasvattajille. Näin ollen ymmärrys erilaisia perheitä, vanhempia ja lapsia kohtaan lisääntyisi, jolloin taataan edellytykset moninaisuuden ymmärtämiselle. Oppilaitosten tulisi myös taata jo opiskeluaikana tietoa ja koulutusta sateenkaarisensitiivisyydestä alan opiskelijoille.

10 POHDINTA

Tie valmiiseen tutkimukseen on ollut pitkä ja opettavainen. Tutkimusprosessi lähti liikkeelle jo elokuussa 2017, kun aloin työstämään ensimmäistä aiheitani. Lopullisen aiheen löytäminen kesti pitkään, mikä myös osaltaan viivästytti tutkimuksen valmistumista. En kuitenkaan kadu pitkää tutkimusprosessia. Uskon, että riittävä aika aiheen pohtimiselle ja kypsyttämiseksi sekä aihepiirin oikean näkökulman löytämiselle, oli tutkimuksen kannalta merkittävää.

Aineistonkeruumenetelmänä kysely oli haastava. Etukäteen oli mahdollista tietää, kuinka paljon kyselyyn tulisi vastauksia. Kyselyä työstettäessä siitä jouduttiin poistamaan useita kysymyksiä, jotta se ei paisuisi liian pitkäksi. Lopulta kyselyyn jäi suhteellisen vähän avoimia kysymyksiä. Riskinä oli, että niihin ei olisi vastattu. Kysely kuitenkin osoittautui oikein toimivaksi ja avoimiin kohtiin saatiin laajoja ja kattavia vastauksia. Vastanneiden lukumäärä oli itsellenikin erittäin positiivinen yllätys. Lähtiessäni tekemään tutkimusta, en osannut odottaa niin suurta vastauksien määrää. Tutkimuksen kannalta runsas määrä vastaajia mahdollisti tutkimuksen tarkastelun useammasta eri näkökulmasta. 75 vastaajan joukkoa voidaan pitää myös tutkimuksen yleistettävyyden kannalta huomionarvoisena.

Tutkimus on opettanut minua myös ammatillisesti. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sekä sateenkaariperheet olivat minulle alusta saakka tuttu kohderyhmä. Tutkimuksessaan lähtiessäni, halusin tuoda omalta osaltani seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tutkimuksessa hypättiin kuitenkin aivan uudelle alueelle, sillä sateenkaariperheiden kokemuksista varhaiskasvatuksesta, minulla ei ollut aikaisempaa tietoa. Lähtiessä tutkimusprosessiin minun oma käsitykseni tilanteesta pohjautui siihen, mitä olin nähnyt aikaisemmin varhaiskasvatuksessa. Nyt tutkimuksen tehneenä koen oppineeni aiheesta vielä enemmän kuin mitä olisin uskonut. Koen, että runsas vastaajien määrä oli myös osoitus siitä, että aihetta pidettiin tärkeänä. Olen onnekas saadessani tehdä tutkimusta, jonka koen merkittävänä teoreettisena kokonaisuutena ja tiedonlähteenä sateenkaariperheistä varhaiskasvatuksessa.

Huomattavaa tutkimuksessa oli, että merkittävän suuri osa vastaajista ei ollut huomannut päiväkodissa mitään muutoksia uudistuneiden perusteiden tultua käyttöön. Pohdittavaksi jää mistä syystä muutoksia ei ollut nähty. Oliko varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kasvattajien tietoisuudessa, mutta käytäntö ei vain ollut siirtynyt perheille saakka? Vai kuinka laajasti työyhteisöissä oli käsitelty uudistuneita perusteita? Vai olitiinko niistä ja niiden merkityksestä edes tietoisia?

Toivon tutkimuksesta olevan hyötyä työn tilaajalle, kasvattajille, alan opiskelijoille ja muille aiheesta kiinnostuneille. Tutkimuksen tarkoitus oli kertoa, miltä osin sateenkaarisensitiivisyys toteutuu varhaiskasvatuksessa

ja missä on vielä kehitettävää. Tutkimusta onkin mahdollista käyttää pohdiskelun alustana, tarkastellessa omalta osin tai yhteisön näkökulmasta, kuinka sateenkaarisensitiivisyys toteutuu omassa yksikössä.

Tutkimuksen aikana mietin mahdollisia jatkotutkimusideoita. Tutkimuksen tultua päätökseen, jossa sateenkaarisensitiivisyyden eteen on tehtävä vielä paljon työtä, tulisi miettiä mahdollisia keinoja sateenkaarisensitiivisyyden toteutumiseksi kaikkialla varhaiskasvatuksessa. Sateenkaarisensitiivisyyden ollessa pitkälti kiinni kasvattajien ja päiväkodin toimintakulttuurista ja kasvatuskäsityksistä, näkisin oleellisena kohtana vanhentuneita kasvatuskäsityksien murtamisen. Tutkimuskohteena kasvattajien käsitykset nykyisistä varhaiskasvatussuunnitelmista ja niiden yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja sensitiivisyys kysymysten ymmärtämisestä, olisi mielenkiintoista selvittää. Tutkimuksesta selvisi myös, että monissa paikoissa yleinen ilmapiiri pyrki hyvään ja tasavertaiseen toimintaan, mutta menetelmät ja tieto, eivät mahdollistaneet täysin yhdenvertaista toimintaa. Sateenkaarisensitiivisen toiminnan kannalta, olisi kiinnostavaa tietää, kokevatko kasvattajat tarvitsevansa tukea sateenkaarisensitiiviseen toimintaan, ja mitä eri tuen mahdollisuuksia on olemassa.

LÄHTEET

Aarnio, K., Kylmä, J., Solantaus, T., Rotkirch, A., Sateenkaariperheet ry & Väestöliitto ry (2018). *Sateenkaariperheiden vanhemmat. Kokemuksia lasten hyvinvoinnista, perhesuhteista ja tuen saannista*. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 63/2018. Haettu 22.5.2018 osoitteesta http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/a208549c2b5a21266615e79e560165b0/1527017923/application/pdf/8124269/Sateenkaariperheiden_vanhemmat_nettiin.pdf

Costiander, K. (2017). Yleiskatsaus varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Teoksessa Haapsalo, T. & Petäjä, H. & Vuorelma-Glad, P. *Varhaiskasvatus katsomuksen keskellä*. Helsinki: Lasten keskus. 44—59.

Eskonen, H. (2018a). Pääkaupunkiseudun kunnilla herrasmiehsopimus, että lastentarhanopettajien palkkoja ei nosteta – "Kutsun tätä palkkakar-telliksi". *Yle Uutiset* 5.3.2018. Haettu 22.5. osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10093555>

Eskonen, H. (2018b). Kun lapsi karkasi helsinkiläispäiväkodista, työnteki-jöitä oli tarpeeksi vain paperilla – Uutta lakia nuijitaan läpi, vaikka asian-tuntijat epäilevät lasten turvallisuuden vaarantuvan. *Yle Uutiset* 16.5.2018. Haettu 22.5.2018 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10197063>

Haapsalo, T. & Petäjä, H. & Vuorelma-Glad, P. (2017). *Varhaiskasvatus katsomuksen keskellä*. Helsinki: Lasten keskus

Heikkinen, M. & Kemppi, M. (2015). *Sateenkaariperheiden kohtaamiset varhaiskasvattajan näkökulmasta*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutus-ohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Haettu 21.5.2018 osoitteesta <http://www.theseus.fi/handle/10024/86956>

Hiusjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 13. painos.

Hujala, E. (2017). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus. 4. painos.

Jämsä, J. (2008). *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja per-heiden kanssa työskenteleville*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koivuniemi, M. & Pennanen, J. (2017). *”Toisten lasten mielestä oli hienoa, kun oli äiti ja vara-äiti ”Sateenkaariperheiden kokemuksia varhaiskasvatuksesta Lapissa ja Oulun seudulla.* Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Haettu 21.5.2018. osoitteesta

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/137707/Opinnaytetyo_Koivuniemi_Pennanen_4.12.2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kuosmanen, P. & Jämsä, J. (2007). *Suomalaiset sateenkaariperheet sosi-aali- ja terveystalveluissa ja koulussa.* Helsinki: Edita.

Kuusisto, A. & Poulter, S. (2017). Moniarvoinen varhaiskasvatusympäristö lapsen katsomuksen peilinä. Teoksessa Haapsalo, T. & Petäjä, H. & Vuorelma-Glad, P. *Varhaiskasvatus katsomuksen keskellä.* Helsinki: Lasten keskus. 33—43.

Lamminmäki-Vartia, S. & Kuusisto, A. (2017). Katsomustietoisuus varhaiskasvattajan ammatillisuuden ytimessä. Teoksessa Haapsalo, T. & Petäjä, H. & Vuorelma-Glad, P. *Varhaiskasvatus katsomuksen keskellä.* Helsinki: Lasten keskus. 130—156.

Mielenterveysseura (n.d.). Haettu 27.4. osoitteesta <https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/identiteetti-kukamin%C3%A4-olen>

Nissinen, N., Pesonen, T.P. & Väisänen, M. (2016). *Sinuiksi tuleminen: turvallinen ulostulo.* Pdf-julkaisu. Haettu 1.5.2018 osoitteesta http://static.sinuiksi.fi/files/Sinuiksi_tuleminen-ulostulo-opas-2016.pdf

Opetushallitus (n.d.). Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Varhaiskasvatus. Uudet vasut. Haettu 17.5.2018 osoitteesta https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus/uudet_vasut

Opetushallitus (2016). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Haettu 3.4.2018 osoitteesta http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Sajavuori, N. & Toivonen, S. (2016). *”JOKAISILLA ON OIKEUS TULLA KOHDATUKSI YKSILÖNÄ” Sosionomi (AMK) -opiskelijoiden valmiudet kohdata sateenkaariperheitä päivähoitossa.* Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Haettu 21.5.2018 osoitteesta http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/107368/Sajavuori_Niina_HELSEINKI.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sateenkaariperheet (n.d.a). Yhdistyksen esittely. Haettu 22.4.2018. osoitteesta <http://www.sateenkaariperheet.fi/index.php?item=82>

Sateenkaariperheet (n.d.b.). Mikä sateenkaariperhe. Haettu 28.5.2018 osoitteesta <https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/mika-sateenkaariperhe/>

Sateenkaariperheet (n.d.c). Esite. Haettu 22.4.2018. osoitteesta <http://www.sateenkaariperheet.fi/userfiles/documents/sateenkaariperheet%20esite%20270114.pdf>

Seta (n.d.). Hlbtqiq-historiaa Suomessa. Haettu 29.3.2018 osoitteesta <http://seta.fi/historia/>

Seta (2016). Seksuaalinen suuntautuminen. Haettu 22.4.2018 osoitteesta <http://seta.fi/seksuaalinen-suuntautuminen/>

Seta (2017). Avioliittolaki. Haettu 23.4.2018. osoitteesta <http://seta.fi/avioliittolaki/>

Setlementtiliitto (n.d.). Sukupuolisensitiivisyys. Haettu 22.5.2018 osoitteesta <https://www.setlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/sukupuolisensitiivisyys3/>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2016). Hallituksen tasa-arvo ohjelma 2016-2019. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:4. Haettu 29.3.2018. osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75238/04_2016_STM_Tasa-arvo-ohjelma_2016-2019_fi_sv_B5_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015). Tasa-arvolaki, viranomaiset ja sukupuolen moninaisuus. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2015. Haettu 2.6.2018 osoitteesta https://www.tasa-arvo.fi/documents/10181/34936/Viranomaiset_netti.pdf/f51b6c6f-65a5-45cf-98e7-8960bad8f8bd

Transtukipiste (n.d.). Tietoa eri ryhmille. Vanhemmille. Haettu 16.5.2018 osoitteesta <http://transtukipiste.fi/vanhemmille/>

Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos (2017). Lapset, nuoret ja perheet. Peruspalvelut. Varhaiskasvatus. Haettu kohteesta 29.3.2018. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos (n.d.). Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Haettu 1.5.2018 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/tietopaketti/monimuotoiset-perheet/sateenkaariperheet>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2018). Sukupuolten tasa-arvo. Sukupuoli. Sukupuolen moninaisuus. Seksuaalinen suuntautuminen. Haettu kohteesta 20.4.2018. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/seksuaalinen-suuntautuminen>

Tilastokeskus (2013). Sateenkaariperheet tuovat väriä tilastoihin. Haettu osoitteesta 22.4.2018. https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_001.html

Valtion nuorisoneuvosto (n.d.). Indikaattorit. Sateenkaariperheet. Haettu 1.5.2018 osoitteesta <https://indikaattorit.tietoanuorista.fi/taustaindikaattorit/sateenkaariperheet>

Varhaiskasvatuslaki 580/2015. Haettu 29.3.2018. osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#L1P2>

Veele, U. (2018). *SUKUPUOLISENSITIIVISYYS ENONTEKIÖN VARHAISKASVATUKSESSA*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Haettu 24.5.2018 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/146189/Veele_Unna.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vihavainen, S. (2018). Välit isovanhempiin hiertävät monessa sateenkaariperheessä – Taustalla vaikuttaa sukupolvien välinen kiulu ja homofobia, sanoo tutkija. *Helsingin Sanomat* 27.3.2018. Haettu 18.5.2018 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005619543.html>

Vilkka, H. (2005). Tutki ja kehitä. Haettu 8.5.2018. osoitteesta <http://hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-kehita%C3%A4.pdf>

Väisänen, M. (2018). Opinnäytetyö luettavaksi. Sähköpostiviesti tekijälle. 2.6.2018

Wasenius, L. (2018). *Sukupuolisensitiivinen kasvatus varhaiskasvatuksessa -kasvattajien näkemyksiä ja kokemuksia*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 22.5.2018 osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140686/Wasenius_Lotta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

YSA - Yleinen suomalainen asiasanasto. (2016). Sosiaalinen identiteetti. Haettu 22.4.2018 osoitteesta <https://finto.fi/ysa/fi/page/Y175642>

Ylitapiola-Mäntylä, O. (2017). Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa Hujala, E. *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus. 4. painos. 276—287.

Yhdenvertaisuus (n.d). Mitä on yhdenvertaisuus. Yhdenvertaisuuteen liittyvä lainsäädäntö. Haettu 2.6.2018. osoitteesta <http://yhdenvertaisuus.fi/lainsaadanto>

Äitiyslaki (n.d.). Mikä äitiyslaki? Haettu 23.4.2018. osoitteesta <http://aitiyslaki.fi/>

Kyselyn saatekirje

Onko lastesi päiväkoti sateenkaarisensitiivinen?
—Kysely sateenkaariperheiden vanhemmille, joilla on
varhaiskasvatusikäisiä lapsia.

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakou-
lusta. Opinnäytteessäni kartoitan päiväkotien sateenkaarisensitiivisyyttä.
Työni tilaaja on valtakunnallinen Sinuiksi-palvelu.

Toivon, että vastaisit kyselyyn, joka auttaa meitä kartoittamaan päiväko-
tien sateenkaarisensitiivistä tilannetta. Vastauksista ei voi päätellä henki-
öllisyyttäsi ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimusaineisto
kerätään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten ja hävitetään tutkimuksen
valmistuttua. Opinnäyte valmistuu kesällä 2018, jonka jälkeen se on luet-
tavissa verkossa.

Vastaamiseen menee aikaa noin 5-15 minuuttia. Monivalinnat pyrkivät no-
peuttamaan vastaamista, älä kuitenkaan anna niiden johdatella itseäsi,
vaan vastaa niin kuin katsot asian perheesi kohdalla olevan.

On tärkeää, että sateenkaariperheillä ja heidän lapsillaan on päiväkotiin mennessään varmuus siitä, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset osaavat kohdata heidät luontevasti ilman ennakkoluuloja tai oletuksia. Kun perhe ja vanhempi tietävät, että heitä kunnioitetaan juuri sellaisena kuin he ovat, voidaan luoda luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri lasten kasvulle.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolakien (2015) sekä Opetushallituksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti päiväkodeissa tulee huomioida perheiden, lasten ja vanhempien moninaisuus. Varhaiskasvatuksen järjestäjien tuli ottaa perusteiden mukaiset paikalliset suunnitelmat käyttöön 1.8.2017 alkaen.

Vastaan mielelläni kaikkiin mieltä askarruttaviin kysymyksiin!

KYSELY ON AUKI 28.4. klo 16 asti.

Ystävällisin terveisin

Suvi Hietaniemi

suvi.hietaniemi [at] student.hamk.fi

Kysely

Maakunta, jossa asumme:

1. Maakunta (moni valinta)

01 Uusimaa

02 Varsinais-Suomi

04 Satakunta

05 Kanta-Häme

06 Pirkanmaa

07 Päijät-Häme

08 Kymenlaakso

09 Etelä-Karjala

10 Etelä-Savo

11 Pohjois-Savo

12 Pohjois-Karjala

13 Keski-Suomi

14 Etelä-Pohjanmaa

15 Pohjanmaa

16 Keski-Pohjanmaa

17 Pohjois-Pohjanmaa

18 Kainuu

19 Lappi

20 Ahvenanmaa - Åland

21 EN HALUA KERTOAA

Perheen vanhempien lukumäärä (niiden vanhempien, joiden lasket perheeseesi kuuluvan, voi olla eri määrä kuin juridisten vanhempien):

-
- a) 1
-
- b) 2
-
- c) 3
-
- d) 4 tai enemmän

Kuvaako jokin alle olevista määritelmistä rooliasi vanhempana/hooltajana? Voit valita useamman kohdan.

-
- biologinen vanhempi
-
- etävanhempi
-
- huoltaja
-
- juridinen vanhempi
-
- lähivanhempi
-
- sosiaalinen vanhempi
-
- Jokin muu rooli, mikä

Kuvaako jokin alla olevista määritelmistä perhettäsi. Voit valita useamman kohdan:

-
- apilaperhe
-
- eroperhe
-
- miesparinydinperhe
-
- naisparinydinperhe
-
- perhe, jossa vanhempi/vanhemmat on/ovat muusukupuolisia/sukupuolettomia
-
- perhe, jossa vanhemmalla/vanhemmilla on transtausta
-
- polyamorinen perhe

- sateenkaariuusperhe
- sijaisperhe
- uusperhe
- yksinhuoltaja/yhdenvanhemman perhe
- ystäväperhe
- Jokin muu määritelmä, mikä

Käytätkö arjessa perheestäsi jotakin muuta sanaa kuin perhe tai sateenkaariperhe kun kuvailet perhettäsi muille kuin läheisillesi?

- Käytän sanaa ”perhe”
- Käytän sanaa ”sateenkaariperhe”
-

Käytän perheestäni muuta sanaa, mitä?

Koetko että vanhemman/vanhempien seksuaalinen suuntautuminen ja/tai sukupuoli-identiteetti määrittävät perhettäsi?

- Ei, miksi ei:
- Kyllä, miten:

Montako lasta perheeseenne kuuluu?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4 tai enemmän

Minkäikäisiä lapsenne on? (Voit valita useamman kohdan, jos sinulla on useampia lapsia)

alle vuoden

1 vuotta

2 vuotta

3 vuotta

4 vuotta

5 vuotta

6 vuotta

7 vuotta

8 vuotta

9 vuotta

10 vuotta

11 vuotta

12 vuotta

13 vuotta

14 vuotta

15 vuotta

16 vuotta

17 vuotta

18 vuotta

Montako lasta teidän perheestänne on tällä hetkellä päivähoitossa?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4 tai enemmän

Minä vuonna lapsesi on aloittanut varhaiskasvatuksen? (voit valita useamman kohdan, jos sinulla on useampia lapsia)

- 2018
- 2017
- 2016
- 2015
- 2014
- 2013
- 2012
- 2011
- 2010
- 2009
- 2008
- 2007
- 2006 tai aikaisemmin

**Toiko päiväkotiki jokenkin etukäteen tietooni, että he osaavat kohdata luon-
tevasti ja yhdenvertaisesti mm. sateenkaariperheitä tai moninaisuutta
yleensä?**

a) Eivät tuoneet asiaa tietooni.

b) Kertoivat verkkosivuillaan, että noudattavat sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai/ja
tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä

c) Kertoivat päiväkodin omassa toimintasuunnitelmassa, että noudattavat sukupuolisensitiivistä kasvatusta tai/ja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä

d) Kutsukirjeet/tiedotteet on kirjoitettu niin tiedostavasti, että tiesin, ettei minun tarvinnut kantaa huolta vääränlaisesta suhtautumisesta

e) muulla tavoin, miten:

Missä kohtaa perhemuotonne tuli ensimmäistä kertaa ilmi päiväkodissa?

Perhemuotomme ei ole tullut ilmi päiväkodissa.

Hoitopaikkaan ilmoittautumisen yhteydessä

Tutustumisen yhteydessä

Varhaiskasvatuskeskustelussa/VASU-keskustelussa

Teema- tai juhlapäivänä

Vanhempainillassa

Muussa tilanteessa, missä:

Miten perheeseen mielestäsi tällöin suhtauduttiin?

positiivisesti

neutraalisti

negatiivisesti

Kohdataanko sinut ja koko perheesi yleensä ottaen luontevasti päiväkodissa? (Onko kohtaaminen esim. samanlaista kuin muidenkin perheiden kohdalla?)

Kyllä

Ei, mistä luulet, että tämä johtuu:

Huomasitko päiväkodin toiminnassa muutoksia varhaiskasvatusuudistusten myötä? Uudistukset tulivat voimaan 1.8.2017 alkaen.

Kyllä

Ei

Jos huomasit muutoksia, niin mitä ne olivat (jos muita kuin jo edellä mainittuja):

Koetko, että päiväkotitiedostaa, että vanhemmuuden määritelmiä on enemmän kuin kaksi? (Usein vanhemmuuden sanoiksi ajatellaan äiti ja isä. Vanhemmista voidaan käyttää myös muita sanoja riippuen esimerkiksi siitä miten vanhempi määrittää sukupuolensa.)

Kyllä

Ei

Oletko havainnut, että päiväkodin arjessa perheiden moninaisuus tulisi esiin esimerkiksi leikeissä, puheessa, satuhetkissä, dokumentoinnissa tai muussa toiminnassa?

Tuodaanko perheiden moninaisuus luontevasti esille vanhempainiloissa/tapaamisissa?

Kyllä

Ei

Saako lapsesi/lapsenne ilmentää itseään päiväkodissa, niin kuin hän haluaa?

Kyllä

Ei

Saako lapsesi/lapsenne leikkiä päiväkodissa valitsemiaan leikkejä?

Kyllä

Ei

Onko lapsesi/lapsenne kohdannut kiusaamista tai syrjintää perhetaustansa vuoksi?

Ei

Kyllä

Jos lapsi on kohdannut kiusaamista tai syrjintää perhetaustansa vuoksi, onko siihen osattu puuttua asianmukaisesti?

Kyllä

Ei

Minkälaiseksi koet päiväkodin yleisen ilmapiirin ja onko se muuttunut ajan kuluessa?

Muuta mitä haluat kertoa esim. täydennykseksi?

KIITOS AJASTASI!

Arvostan, että jaksot vastata.